

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI

TOIMETUSE KOLLEGIUM:

V. ALTOA

J. KÄIS

E. MARTINSON (TOIMETAJA)

H. ROOS

Nr. 3

17. AASTAKÄIK — 1935

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU KASVATUSTEADUSLIK
AJAKIRI

Nr. 3

Tallinn, 31. märts 1935

17. aastakäik

SISU: Isamaalsuse vaatekoht noorsootöös — Aarne Huuskonen. Öhtukool maale — Vold. Toom. Vigade „parandamine“ — A. Ivask. Põhja-Eesti kooliaiad — J. Klaaser. Kooliuendusnurk: Tööst liitklassis nelja noorema õppeaastaga — V. Ordlik; Kaardivõrgu tundmaõppimisest — B. Rea. Kroonika. Välismaalt: Poola kooliseadus 11. III 1932. aastast; Venemaalt. Toimetusele saadetud kirjandus.

Isamaalsuse vaatekoht noorsootöös

Aarne Huuskonen, Soome*.

Rahvusriikide tekkimine ja vabanemine lõi uue isamaalsuse aja. Viimasel ajal ongi märgata üle maailma rahvustunde vilgast elustumist, mida on põhjustanud isamaalist meelsust võõrutav rahvusvahelisuse ülistamine. Teataval määral võib selles tähelepanu panema teret arengut, kuigi teiselt poolt võidakse minna äärmustesse. Ajaloos vahelduvad sageli vabamad ja võimuga seotud ajad, ja praegu on mitmeis mais siirdunud just viimatimainitud ajajärku. Seepärast on ka arusaadav, et niisugused mõisted, nagu perekond, kodu, isamaa ja rahvas ilmuvad endisest rohkem esikohale ja tõusevad uuesti oma väärtuses. Käesoleval ajal elatakse mingisugust rahvuse renessansiaega, kuigi rahvusvaheline läbikäimine majandusliku, haridusliku ja tehnilise elu aladel on niivõrd tihe, et ei tule üldse küsimussegi mingisugune täielik eraldumine teistest maadest. Igal juhul on meilgi kasulik järgida aja vooludele ja võtta neist see, mis on hea ja tarvituskõlblik meie kasvatustöös.

Järgnevad mõningad vaatekohad põhinevad väga ligidalt nendel kogemustel, mida olen viimasel ajal saanud oma tegevusest agulirahva keskel, nimelt tööringi- ja rahvaülikooli-töös. Laste- ja noorsoojõukude jaoks asutatud töökeskustes — poeg- ja tütarlaste töö-

* Viimasel ajal on Soome pedagoogiline ajakirjandus suurt tähelepanu pööranud Eesti koolile. Seal on ilmunud sagedasti kirjutisi meie koolist ja meie koolitegelasist. On isegi ilmunud otseseid väljavõtteid (eesti keeles ühes vajaliku kommentaariga) „Kasvatusest“. Käesolev kirjutis on võetud Soome pedagoogilisest ajakirjast. Ühtlasi tohiks meie õpetajaile huvi pakkuda soome koolimehe seisukohad küsimuses, mis meilgi on praegu akuutne.

Toimet u s.

ringides on tegevuse aluseks tõsine isamaaline vaim. See ilmneb juba harilikul klubiõhtulgi, mille eeskavva kuuluvad puhtahingelised, sageli just kodumaiste kirjanikkude loodud jutustised, luuletised jm. Kuna tihti niisuguse vaese agulikodu vanemad on päeviti töös, siis nende osavõtt laste kasvatamisest jääb loomulikult väga väikseks. Seepärast siis jääb just koolile, niipalju kui laps on veel koolieas, ja õpiringile palju suurem ülesanne kui harilikel oludes elavate laste ja noorsoo suhtes. Nii tuleb siis vähearenenud noorte tööringides pidada väikesi ettekandeid isamaa eriolusid puutuvaist küsimustest, kirjutada samuti ajalehtedes jne. Samuti neis eri töis, mida noorel tööringlasel tuleb sooritada, ei ole unustatud seda külge. Ühised sõp-rust ja tervikut loovad puhud, rännakud, arvukad võimlemisharjutused ning võistlused kasvatavad kindlasti noores rahvuslikku meelt, kuid kõige tänuolikum võimalus tõelise välistegevuse alal on suvilaager. Alles seal Jumala suures looduses ja rõõmsas askelduses heade sõprade seltsis avaneb tõeliselt niisuguse noore meel, et mõista selle maa ilu ja kaunisust; seal teda harjutatakse hommi-kuti ja õhtuti tervitama laagri lipuvardas lehvivat isamaa lippu. Nii-viisi selline noor, kelle vanemal ei ole oma maad, saab tunda midagi sellest, et temalegi kuulub osa sellest maast, kas või ainult natuke aega sellisel Põhjala lühikesel suvel — ja samuti ta õpib mõistma, et tema kuulub ka sellele maale.

Otsese, korraldatud õppuse osavõtjaks saab noor, kui ta, 16 aastat vanaks saanud, liitub rahvaülikooliga. Siin pakuvad talle mitmed eriained rahuldust ka isamaalise kasvatuse seisukohalt. Emakeele alal on sellised — kirjatöö, deklamatsioon ja kirjandus. Niiviisi õpitakse tundma oma rahva poolt tarvitavat keelt suuliselt ja kirjalikult. Kodumaine ilukirjandus on suur ja võimas tegur isamaatunde tärkamiseks ja rahvustunde eluspidamiseks. Mõelgem vaid meie (Soome) selliseid kirjanikke kui Kivi, Runeberg, Topelius, Aho ja Linnankoski. Kuidas nad on õpetanud meid mitmel viisil mõistma selle maa ja rahva elu nii nüüdseil kui kaugemal ajal. Kuidas me õpime tundma ja mõistame teistes olukordades elavate inimeste seisundit.

Aga siis ka muusikaainete rühm: klaveri- ja viulimängus orkestriga ja erisugustes koorides mõjuvad kodumaiste heliloojate tööd tugevasti meisse, kui meie harjutame neid, ja veel rohkem siis, kui kuuleme nende helisid valmislihvilt kuski peol jms. Mitmetes õpiringides saab noor toitu oma rahvuslikule tarbele. Enda-kasvatusingides tuleb noortel neidudel ja meestel keskustella väga erisugustest oma, kuid ka oma isade maad ja rahvast puutuvaist küsimustest. Ajalooring, millega liitub ohtrasti käike muuseumi-desse ja ajaloolistesse paikadesse, kasvatab ju oma aine sisuga armastama seda maad ja selle karmusi kogenud rahvast: ja kuigi ses uuritakse välismaade sündmusi, nii sel viisilgi sageli mõjutatakse kaudsel teel ülendavalt (näit. Hollandi vabadussõja tähendus). Isamaa-tundmise ring on ilma erilise selgituseta väga sobiv

asutada rahvaülikooli või mujalegi, kus soovitakse rahvuslikku vaimu kasvatada ja sütitada. Võiksime veel mainida erilisi keskustelu- ja ühiskonna- ning kasvatusringe; seal võetakse asju üles juba teisel viisil, sest ringi liikmeil on isikupäraseid kogemusi ja elamusi, nii et arutlus saab mitmevarjundilise, tihti arvustavagi tooni.

Kuid parimad isamaalised kasvatusvormid on rännakringid. Lähisümbruskonda ulatuvad värskendusmatkad ja välisrõõm õpetab ringist osavõtjat tundma oma kodukohta, mille tundmine ja uurimine on viimasel ajal saanud päris üldiseks noorsoo- ja karskusseltside, rahvaülikoolide jm. liikmete keskel. See elav harrastus ongi heaks vastukaaluks sellele suurele liikumisele ja kodutusele, mis on omane praegusajale. Kodukoht ja sealsed inimesed tuleb teha noorile armsaiks, siis laieneb neis hõlpsasti see kitsaulatuslikum oma ümbruskonna harrastus kogu maad haaravaks isamaa-armastuseks. Sest kasvataja peab alati meeles pidama, et harras kiindumus kodukohta, maasse ja rahvasse on loomusund, millele kasvataja võib tihti toetuda. Pealegi veel kui rännakringlased teevad, nagu nad nüüdisajal võivad ju võrratult kergelt ja odavalt teha, kaugereisegi, mõnikord oma elu jooksul koguni välismailegi; neil matkadel kustahes märkab igaüks tõesti, kui kaunis ja hea maa on meile antud asumiseks ja kaitsmiseks; sääraselt retkelt tagasi tulles endine isamaa-armastus saab uut indu ja tuldud tagasi kodumaale, asutakse mitmekordselt hardamini töö kallale kalli kodumaa heaks.

Ei tohi unustada ka ühiseid sõprusõhtuid või isamaalisi pidusid, kui küsimus on nimelt noorsootööst. Loengud kodumaa ajaloo, kirjanduse, maateaduse jm. alalt on omal kohal äratama harrastust koduste olude ja elu vastu. Ühised isamaalised pidustused ja juubelid, näiteks meil (Soomes) iseseisvusepäev, Kalevala-päevad ja jaanipäev, Soome lipu päev, on eriti tänulikud võimalused noorsooga töötades, samuti ka vanema rahva keskel olles. Eriti jaanipäev, meie siniristolipupäev, veedetakse noorte oma suvikodudes ja siin väljas looduses on peol üsna eriline tähtsus ja mõju.

Meiegi maal on levitatud õpetust, et vaesel ei ole kodumaad. Loomulikult ei jätku ju meile kõigile põllutükki ega meist kõigist ole selle hoidjakti, kuid kui meil on muidu head ja rahuldavad olud, nii me tunneme endid hästi maal ja tunneme selle endi omana ja meelsasti soovime kaitstagi selle maa huvisid ja iseseisvust, mille rahva keskel oleme sündinud ja kasvanud. Niipalju kui saame sobivate hoolekande- ja korraldusabinõudega kujundada oma ühiskondlikud olud paremaks kui seni ja rõhutame oma tegevuses, et iga-sugune õiglane ja auväärne töö, olgu see siis mis tahes alal tehtav, on isamaaline sõna täies tähenduses, siis on kindel, et niisuguses töös ilmnev isamaalsus mõjub ja tungib kõige paremini sellisessegi rahvaossa ja eriti noorsoosse, kes ei usu ainult isamaalisi kõnesid. Kreekal ja Itaalia paljudel riikidel ei olnud 1400. aastail kuigi suurt

poliitilist võimu ega tähtsust, aga nende võidetamatu iseseisvusvaim ja võimas isamaalsus tegid mõlemad maad väga väärtuslikuks inimlikule kultuurile. Mis määral meiegi saame oma noorsoosse samasugust elavat rahvuslikku meelsust luua ja säilitada põlvest põlve, sel määral meie rahvas jaksab püsida vaba ja rippumatu rahvana aegade vahelduste ja ühiskondlikkude ohtude keskel.

Õhtukool maale

Vold. Toom.

Praeguse koolisunduse puhul, mis kestab 14-nda eluaastani, ei ole paljud algkoolist lahkujad suutnud kooli lõpetada. Nooruk satub siis järjekindla kasvatus ja kontrolli alt juhulise „elukooli“ mõju alla. Viimane kasvatab aga sageli ebaõnnestumiste kaudu, niiõelda tagant järele, mõnigi kord liiga karmilt või hoopis negatiivselt. Sellepärast on põhjust asetada elukooli nimetust mitmekordselt jutumärkidesse. On tingimata tarvilik leida võimalusi nende noorte hoidmiseks kooli kasvatusliku mõju all.

1880-ndate aastates, s. o. 50 aastat tagasi, laps läks kooli 10-neaastaselt ja jäi kooli valve alla 16-nda eluaastani. Kolm talvet käidi igapäev ja kolm talvet üks kord nädalas kordaja õpilasena valla-koolis, milline töö lõppes tavaliselt leeriõpetusega. Praegu vabaneb laps 14-aastaselt, s. o. kaks aastat varem kooli mõju alt. Käesolev näide ei taha võrrelda praegust kooli möödunuga — ta tahab märkida ainult juba selleaegset tahet hoida lapsi kooli kasvatusliku mõju piirkonnas võimalikult kauem.

Käsiteldav küsimus on saanud iseäranis viimasel ajal akuutseks ja leidnud ajakirjanduses mõnelgi juhul käsitlemist. Küsimuse osalist lähendamist näeme ühe- või kaheaastases täienduskoolis, mis võimaldab ka küllaldaselt oskuste ja teadmiste omandamist, aga paistab, et laiemas ulatuses, s. o. üle kogu maa sellest vaevalt midagi välja tuleb. Ei ole mõeldav see isegi kolmepäevaste täienduskoolide juures, mispuhul jääks õpilasel kolm päeva nädalas vanemate aitamiseks koduses töös. Sageli ei ole võimalust, ja enamasti on see ikka nii, last ka kolmeks päevaks nädalas kooli saata. On ju 14-aastane nooruk maal tõsine töötegija, kes enesele ise peab ülalpidamist teenima. Ta täidab sulase või tüdrukuga koha, mistõttu ei ole vaja talust välja anda sulase või tüdruku palka. Arvestades praegusi olukordi ei ole lootustki, et saaks lapsi vabatahtlikult suuremal hulgal kooli, kui see oleks ka ühepäevakool. Peale selle nõuab ka ühepäevakool õppejõude, viimased on aga päeval algkooli õpetööga seotud. Eriõpetaja ei tule siin tundide vähesuse tõttu kõnmesse.

Üheks võimaluseks nimetatud lünga täitmisel võiksid olla õhtukoolid. Õhtukooli õpilasel jääb võimalus töötada päe-

val kodus. Vanemad ei tee siin lastele enam nii palju takistusi — on ju õhtul noortel oma vaba aeg. Peaasi, kui aga jõutakse küllaldaselt huvi äratada õhtukooli töö vastu ja osatakse koolitööd sisustada huvide ja maaolude kohaselt. Ka õhtukooli juures pole mõeldav töö igal õhtul, sest siis ei jätku õpilasel aega tundide ettevalmistamiseks, samuti ei ole võimalik igal õhtul kodust ära tulla. Paremaks mooduseks tuleks pidada kahepäevaseid õhtukooli, mis ei saa koormavaks osavõtjaile. On ju õhtune töö väsitavam päevasest tööst, seda enam veel, et õpilane enne kogu päeva on teinud füüsilist tööd. Kahe õhtu vabaks tegemine kooli jaoks nädalas peaks olema võimalik. Töö võiks kesta maksimaalselt neli tundi igal õhtul, s. o. kaheksa tundi nädalas, kusjuures teoreetilist tööd tehtagu võimalikult vähem. Tundide arv, mis nõuavad ettevalmistamist ja suuremat tähelepanu, ei võiks olla üle kahe kuni kolme tunni õhtu kohta, s. o. viis tundi nädalas. Kaheksa nädalatuuniga on võimalik kolme aasta kestes läbi võtta üheaastase täienduskooli kava, kui arvata õppeajaks kuus kuud — novembrist kuni aprillini. Sellega suudab õhtukool anda õpilasele küllaldaselt maaoludes vajalikke teadmisi ja oskusi, lahendades ka kasvatusküsimuse kolme aasta kestel.

Loomulikult kerkib õhtukoolide asutamise korral esile kõigepealt kulude küsimus. Kõige otstarbekohasem on kindlasti moodus, kus riik kannab õpetajate palgad ja omavalitsus majanduslikud kulud. Veel soovitatavam oleks, kui haridusosakondade juhatajate ja koolinõunikute nõupidamisel vajalikuks tunnistatud järelokool kolme nädalatunniga asutataks õhtukoolina ja sunduslikuna kõigile, kes ei lähe edasi õppima teistesse õppeasutistesse. Et õhtukoolile kooli ilmet anda ja võimaldada süstemaatiliselt töötada, peaks ta olema kahepäevane ja vähemalt kaheksa nädalatunniga. Lõviosa kuludest langeb muidugi õpetajate palkade arvele, mis teeb ühekomplektilise õhtukooli kohta 180—240 krooni aastas, kui arvestada praegust palkade taset. Majanduslikud kulud ei peaks tooma erilisi raskusi, sest õhtukoolid tuleksid asutamisele 6-kl. algkoolide juurde. Sellega lahendub ruumide kui ka õppevahendite küsimus. Ka kooliaed kui väga tarvilik õppevahend on tulevikus igal algkoolil.

Seni kui seda võimalust ei ole, võiksid asja etteotsa astuda hariduslike sihtidega organisatsioonid, nagu haridusseltsid ja Ü. E. N. Ü. osakonnad. Sel puhul on muidugi raskusi palkade maksimisega; palgasumma võiks aga sellisel juhul hea tahtmise korral langeda poole võrra. Teeme ju meie, õpetajad, küllalt seltskonnatööd lihtsalt sellepärast, et seda vaja teha on ilma ainelisele küljele mõtlemata. Võimaluse korral võiks ka väikest õppemaksu määrata. Pikema-ajaliste kursuste korral on võimalik Haridus- ja sotsiaalministeeriumilt toetust saada, võib loota, et sellest ka õhtukoole toetatakse. Samuti võib kindel olla, et ruumide ja õppevahendite kasutamises omavalitsused ja koolijuhatajad healmeelil vastu tule-

vad. On ju haridusseltsid pidanud ülal mitmekomplektilisi koole, miks ei peaks siis kahepäevase õhtukooli korraldamisega hea tahtmise juures toime tuldama. Niisuguse kooli ülalpidamine võiks olla mõne organisatsiooni peamiseks ülesandeks, mis juba üksi õigustab viimase olemasolu. Praegu hooguvõtnud õpiringide töö on vahest paremini kohaldatav vanemaile osavõtjaile. Noorte juures võiks ta kasutamisele tulla seal, kus pole võimalik õhtukooli asutada, sest õpiringi töö on enamasti süsteemita, vähemalt on raskusi tema süsteemi viimiseга. Ka kasvatuslikku külge on õpiringis raskem korraldada, sest koolidistsipliini üksiku aine käsitamisel õpiringi tuua ei ole täiel määral võimalik.

Õhtukoolis võiks õpetada järgmisi õppeaineid: emakeelt, kirjandust ja kirjavahetust; kodanikuõpetust ja ühistegevust; tervishoidu, kasvatusõpetust; aiandust, taimekasvatust ja loomakasvatust; laulmist, võimlemist ja tööõpetust.

Kui kahepäevases õhtukoolis õppeained jagada kolme õppeaasta peale, mis võimaldab üheaastase täienduskooli õppekava läbitöötamise, siis võiks tunnikava kujuneda alljärgnevaks:

I õppeaasta: emakeelt ja kirjandust 1 tund, matemaatikat 1 t., tervishoidu $\frac{1}{2}$ t., aiandust ja linnukasvatust 2 t., laulmist 1 t., võimlemist 1 t., tööõpetust $1\frac{1}{2}$ t. nädalas.

II õppeaasta: emakeelt ja kirjandust 1 t., kodanikuõpetust ja ühistegevust 1 t., majandusgeograafiat $\frac{1}{2}$ t., taimekasvatust 2 t., laulmist 1 t., võimlemist 1 t. ja tööõpetust $1\frac{1}{2}$ tundi nädalas.

III õppeaasta: emakeelt ja kirjandust 1 t., kasvatusõpetust $\frac{1}{2}$ t., arvepidamist $\frac{1}{2}$ t., loomakasvatust $2\frac{1}{2}$ t., laulmist 1 t., võimlemist 1 t. ja tööõpetust $1\frac{1}{2}$ tundi nädalas.

Käesolevat kava on võimalik lühendada ja muuta, kohaldades teda vastavalt oludele. Ka ei muutu ta õpilastele koormavaks, sest raskemaid, ettevalmistust nõudvaid tunde on ainult 5 tundi nädalas. Laulmine ja võimlemine peale otseste ülesannete teevad õppetöö mitmekesisemaks, aidates elustada pidude ja koosviibimiste kavu, mispärast nimetatud tunde peaks olema kumbagi üks tund nädalas. Omavaheline koosviibimine, kas või pool tundi, ei võiks ühelgi nädalal puududa, sest see teeb töö noortele vahelduvamaks ja huvitavamaks.

Koolikord kahepäevases õhtukoolis tugeneb võimalikult õpilaste omavalitsusele, kusjuures õpetajail ja koolijuhatajal on öelda lõppsõna. Omavalitsus lahendaks koolikorra, õpilaste käitumise jt. küsimusi kooskõlas kooli kodukorraga. Kool, nagu on seda õhtukool, ei saa tuge da õpetajate keelule ja käsule. Siin tuleb õpilasi endid teha võimalikult vastutavaiks korra eest, nii et õpilased ise kutsuksid juba eksija korrale.

Töö edukuse mõttes tuleks õhtukoolis ka tööd hinnata, andes välja aasta- ja lõputunnistused, määrates parimatele auhindu teoreetilise kui ka praktilise töö eest, olgu see aianduses, taimekasvatuses, loomakasvatuses või muudel aladel.

Püüdsin siin lühidalt esitada mõningaid mõtteid, mis võiksid kasutatavad olla meie haridustöös. Kuivõrd õhtukooli mõte on teostatav ja kas suudab ta leida eluõigust, näitab tulevik. Võib-olla ei leia see mõte praegusel silmapilgul üldse teostajaid, võib-olla leitakse mõni parem moodus, et meie haridustööd edasi viia. Tahan loota, et nende noorte edasiharimistöö, kes ei saa peale algkooli edasi õppima minna kesk-, kutse- või täienduskooli, ühel või teisel kujul siiski viljelejaid leiab ja meie algkooli lõpetanud maanooril võimaldab endid arendada ja kasvatada teadlikeks, tublideks ja ausaiks kodanikeks.

Vigade „parandamine“

A. Ivask.

Üks söötijäänumaid alasid kooli jooksvas töös kahtlemata on emakeele vigade analüüs ning ravimine (pro parandamine).

Õige vähe selgust küsimusse heidavad ka Joh. Aaviku „Koolikirjatööde vihk ja selle parandamine“ (kirjastus „Istandik“, Tartus 1922) ning R. Reiman: „Uusi teid algõpetuses IV“ E. Ö. Liit, Tallinnas 1933.

Neid sadutuhandeid vigu veel kord lastes libiseda mööda teadvuse aknast, näeme, et vigu liigitades saame 2 suurt rühma:

1) Vead, mida õpilased teevad oskamatusel või saamatuse tõttu, ning 2) vead, mis juhtuvad hooletuse või psüühiliste paralekside tõttu (paraleks — assotsiatiivselt alateadvusest tõusev tunnete tomp — häiriv olukord).

Nende loomulik ravi seisaks selles, et oskamatusel vältimiseks tuleks õpilastele anda ainult jõukohaseid kiriülesandeid, s. o. et enne kiriülesannete täitmisele asumist oleks suuliselt läbi arutatud ja vaadeldud kõik ortograafilised vormid ja reeglid ning õpilaste kõne- ja suulise väljenduse tase tõstetud kirjakeele ning kauni jutustuse laidetamatule tasemele.

Sellest järeldub, et keeleõpetuse algastmel ei tohiks mitte midagi nõuda õpilaselt, milles ta kergesti komistab, sest vigu analüüsides selgub, et mõni jonnakas nn. „neetud viga“ on kirjaõpingu alul kätteharjunud juhuline eksitus või oskamatusel tõttu, esimese mulje kurja seaduse põhjal omandatud psühhotehniline valetoiming või psühhoparaleksne vale-tõde. Iga õpetaja teab, kuidas ettekandja laps justkui jonnakalt kordab esinemisel s e d a v i g a, mis ta juhuliselt ettekande a l g õ p i n g u l teinud, kuigi vahepealsel harjutusel, õpetaja juuresolekul, ta suudab pikema dressuuri tagajärjel näiliselt loobuda esialgsest veast. Tegelikult aga hiilib ta m ö ö d a ainult oma sund-„tõest“ ja väljendab selle esimesel „vabamal“ hetkel.

Täpselt sama lugu on ka emakeele vigadega. Laps ei näe ju vale vorme õpingul raamatus. Ei kuule neid ka kuigi palju kõnes (välja arvatud rasked murdevead, mis on õige kerged ravida õige eeskuju kuulmise-nägemise abil). Ometi kirjutavad koguni 3. kl. õpilased paiguti imekspandavate vigadega nii hulgas kui mihuses. See kõik lubab oletada, et algõpingul on raskelt vääratatud. Voorusest on saanud ränk puudus. Liiga vara kirjutama hakkavad lapsed, pealegi kui nende lugemise algõpetus oli metoodiliselt valesti korraldatud, saavad kogu eluajaks raske vigade kandami turjale.

Tegelikult peab kirja (trükkimise) algõpetus täielikult sõltuma lugemisest ja kõnest. Ainult täiesti õieti loetud, hääldatud, nähtud ja kuulnud hääliku, häälikutepaari või silbi võib lubada kirjaõppijal laduda ise ja ainult sel juhul, kui temale on näidatud ette täiesti analoogiline ülesanne.

Isetegevust ei võida kuski tarvitada kurjemini kui kirja algõpetuse murdmaal. On otse kuritegu lasta laduda, trükkida või kirjutada algajal seda, milles ta kaljukindel ei ole. Siin loota isetegevusele ja lapse leidlikkusele on varajane.

Kus vigade jonnaklik kordumine õpetajaid murepilve mässib, seal tuleb leida põhjus varajasemast kirja algõpingust.

Lugemise õpingult tuleb siirduda trükkimisele mõjuva eeskuju kaudu. Kõik, mis räägitakse, kuulatakse ning mida soovitakse „üles kirjutada“ (laduda või trükkida), peab sündima õige eeskujus järgi. Mingisugust ladumist ei või harrastada muidu, kui ainult eespooltähendatud analoogiate kujul. Seega on küllalt suur, ning loomulikes tingimustes jõukohane isetegevus, kui lapsed leiavad ainult analoogiaid. Iga valesti nähtud, veel halvem kui ise leitud, vigane silp või sõna kordub eksitava ühikuna juba järgnevas astmes, põhjustades uusi vigaseid vorme.

Seepärast ei suuda küll keegi olla küllalt ettenägev ja hoolitsev kirja algõpetamisel. Paljud aga pole teadlikudki lapse psüühika esmasmulje imetegevus võimuses.

Edaspidine õping aga peab samuti pidama silmas, et õige kirjandi aluseks on õige kõne ning õige hääldamine. Seepärast ei võiks küll ühtki omakirjandit algastmel lasta kirjutada enne, kui see ei ole suuliselt ette kantud ning keelelised komistused ja valevormid kõrvaldatud.

Igasugused mõttetud ära kirjutamised, kui nende vastu huvi puudub, sageli ka nn. „ilukiri“ ei ole muud kui vigade sisseharjutamine „hooletuse“ tõttu (tegelikult küll vastikuse tõttu tühja töö vastu + algõpingul raskus mõne tähe kirjutamisel, mille tagajärg tähtede väljajätmine edaspidises vähegi vastumeelses töös). Kujukas näide niisugusest tühjast tööst on „ilukirja“ (tõeliselt jutmärkideta) lehekül V.-K. koolist lause: „tule puukuuri“ „variatsioonidega“:

hule puukuur
 hule puukuur
 hule puukuur
 hule puukuur
 hule puukuur

Selliselt võib saada mõni täht otse vastumeelseks, käesoleval juhul uu või u. Kui tuleb kiiresti vaja kirjutada näit. kuuuuri, või midagi sarnast, või ka uuesti: puukuur, siis selliselt treneeritud õpilane, kui ta soovib mitte eksida, peab tingimata lugema üle kõik u tulbad, et veenduda, kas on õieti, ja siiski võib jääda sisse viga, nn. „neetud viga“. Kui just tingimata tarvis on lasta kirjutada ilukirja (millesse mina isiklikult ei usu), siis tuleb valida ikkagi mingi mõistlik lookene, millisest ka kirjutaja on huvitatud. Ilukirja tehnilised võtted on ju päris lihtsad ning tarvis on saavutada ikkagi edu ning järjest paranemist, mitte nii, nagu tolle mõttetü harjutusega, mille järel pärastpoole oli märgata otse tagasiminekut kogu töös huvi kaotamise tõttu, ning ränka kahju tulevikus.

*

Kui aga kõige ettevaatamise kiuste ja puudulikkude töötingimuste tõttu siiski esineb vigu töödes, siis ometi ei ole mõeldavgi, et, eriti liitklassides, õpetaja suudaks „parandada“ läbi täht-tähele kõik kirjalikud tööd. Klassikomplektis 3—4 klassi ja 30—40 õpilasega kuhjub kirjalikku töömaterjali nii palju, et selle läbilugemine ning hindamine võib koormavaks muutuda, rääkimata nn. „parandamisest“. (Parandamisest ei võiks olla juttu, sest töö, eriti kirjalik töö, mis juba on vigane, ei luba ennast enam parandada, sest parandatud viga muutub veel rohkem nähtavaks ja rikub töö väärtust. Peaksime rääkima ainult vigasuse ravist, kuna see on mõeldud edaspidisele ajale, mitte ainult tollele juhule.) Vigade parandamisel taotellakse praegu väga erinevaid võtteid. Kuidas see just peaks sündima, selle kohta ei leia ma peagu kuskilt igakülgselt rahuldavat seletust.

Tegelikus koolitöös on praegu vigade parandamise kui ka vigade märkimise viise väga palju. See on nagu õpetaja individuaalseks asjaks. Paiguti püütakse käia ka koolinõunikkude soovitude järgi, kuid neilgi on erinevad soovid ja vaated. Seetõttu leidub koole, kus igal õpetajal on omad nõuded ja vigade märkimise viisid.

On koole, kus õpilased vead parandavad kõigis töödes ja kohati teevad seda eraldi vihku, nn. vigadeparandamise vihku.

Suuremalt jaolt vead parandatakse aga kohe töö all või vähe-malt samas vihkus, mis on igatahes mõistlikum eelmisest.

Leidub ka õpetajaid, kes parandavad vead ise ära punasega ja õpilased peavad need ainult ümber kirjutama.

Pole aga kadunud veel koguni vigade allakriipsutamine puna-

sega. Niisugune võte (Aavikul otse soovitatud) on vastuolus kõigi psüühiliste seadustega ning seetõttu annab koguni vastupidiseid tulemusi. Vigade tähistamisel valitseb aga kirjeldamatu kaos ja seda on aidanud suurendada mõnedki kergel käel antud juhatused, mis ei sobi igasse olukorda ega ole põhjendatud vajaliselt.

Printsiip on vist igale selge: võimalikult vähese ajakuluga saavutada töö optimumi. Seetõttu eeskätt tuleb loobuda pingutusest parandada k ö i k i vigu kõigis töödes. Kogemused näitavad, et see pole võimalik ega vajaline, eriti vanemates klassides. Suure õpilaste arvu puhul ei suudeta ilma abijõududeta parandada kõiki õpilaste vabu töid, ja see ei tee kurja. Abijõududele siiski lootma ei või jääda väga mitmesugustel põhjustel — neist ei ole loodetud tulu.

Kui õpilased kõik kirjaliku töö teevad brošüüridesse või üksikute lehtede kaupa üldbrošüüri, siis on otstarbekohane kontrollitavad tööd ja kirjandidki teha vihulehesuurustele lehtedele brošüüride näol, millistes ei tarvitse olla à üle 2 lehe.

Niisugusel moodusel on see paremus, et töö ebaõnnestumine ei riku „k i r j a t ö d e v i h k u“. Kui kaheleheline brošüürkirjand ei mahuta kogu kirjandit, siis võib sinna vahele lisada nii palju üksiklehti nagu soovitakse (sel puhul koolil peab olema aukraud umbes 0,2 cm diam. ja ümmarpealisi büroonaelu kahele poole paindivate otstega; nende asemel võib kasutada ka sidumispaela või pärlõnga).

Ilustatud brošüürtöös ime kombel esineb tavalisi vigugi hoopis vähe või mõnikord üllatab isegi keskpärane õpilane mõne eriti kauni ja veatu tööga.

Parandajagi peab sellisel juhul olema ettevaatlik, et ta ei rikuks töö välimust ühegi asjatu kritseldusega ega püüaks vigade rohkust millegagi alla kriipsutada, vaid märgiks esijooned ja kõige nähtavamalt töö väärtused ja õnnestunud momendid. Seejärel alles märgitagu vead ja näidatagu ühtlasi võimalus, kuidas neist vabaneda, milliseid harjutusi tarvis korrata, või kust leida juhtnööre individuaalseks tööks. Siis oleneb ainult õ p i l a s e t a h t e s t, kas tema soovib vigadest vabaneda või ei hooli ta sellest.

Tööde kätteandmisel tuleks toimida järgmiselt:

Esiteks seletada üldmulje töö väärtusest ja parimad kohad ette kanda või näidata. (Autor võib jääda ka nimetamata.) Siis tuleks üldist laadi vead võtta vaatlusele õpetaja isiklikkude ülestähenduste põhjal, näidates, millest viga tekkinud, milliste reeglite vastu eksitud, kust leida vea puhul parandavaid harjutusi, näiteid klassis ühistööna läbi võtta ning k ö i g i l e arusaadavaks teha. Tähtajalisi harjutusi määrata.

Seejärel anda kätte veatud või väheste vigadega tööd ning lasta vead samas parandada, kui nendele on leitud õige kuju.

Vigasemate tööde juures tuleb autorit lähemalt abistada, juhatada vaatlema, leidma ning vigu mõistma. Kirjandi „parandami-

sel“ (läbivaatamisel) märgitud individuaalsete harjutuste, ülesannete või tööde läbiviimiseks tuleb anda sageli lähemaid seletusi ning juhtnööre. Neid on kasulik mõnikord kuulata teistelgi, kel sama-sugused hädad.

Parandused tehtagu ilma igasuguste tseremooniateta sealsamas, kus viga leidus (samuti kui ise parandame vead kõigis oma kirjalikes väljendites). On siiski kohti, kus parandused keelatud (rahakaart, kassaraamat, protokoll, telegramm jm.).

Kui aga soovitakse veatut tööd, siis tuleb teostada eelparandus, mis kahekordistab aga õpilase töö. Eriti tähtsate tööde puhul tuleb seda siiski nõuda.

Ekslik on aga nõuda lihtsamate vigade eraldi väljakirjutamist parandamise otstarbel. See puhtmehaaniline toiming annulleerib oma tulu esiteks, vigase vormi vaatamisega, teiseks, huvi puudumisega töö vastu ning kolmandaks, alateadvusliku protestiga selle töö vastu.

Teine lugu on aga töö puhtalt, korralikult, veatult ning parandatult ümberkirjutamisega, kuid see sündigu ainult sisult väärtusliku või töökäigu seisukohast hädavajalise töö puhul. Aga parandused tuleb teha ikka sellegi töö juures samuti, kui kõigil teistelgi — sealsamas, kus viga leidus — ridade vahel, äärel või vea kohal sulgudes.

Vigade leidmise, mõistmise ning eriti parandamise ajal vajavad õpilased tingimata õpetaja abi. Vea leidmist ei või teha õpilasele mitte liiga kergeks, selleks tarvitame leppemärke nii, et juba vea leidmisel peab olema õpilasel sihiks iseseisvalt leida õige vorm ning teostada ise parandus.

See võib sündida aga ainult sellisel korral, kui õpilane ilma igasuguse kahtluseta on leidnud õige kuju ja saanud aru, millest tema viga oli tekkinud; vastasel korral ta võib vea parandamisel uuesti eksida ja see oleks ränk väärtus didaktika nõuete vastu.

Seepärast kirjalikkude vigade parandamisel peab õpetaja abi väga käepärast ning lahke olema. Kuid siiski ei või usaldada ainult õpilase parandust, vaid tööd tuleb tingimata võtta tagasi läbivaatamiseks ja vigade paranduse kontrolliks. Kui vigade parandus ning individuaalsed harjutused on piinliku hoolega kontrollitud, juhtunud vead uuesti märgitud või koguni uued täiendavad individuaalsed harjutused määratud (mis tehakse juba eri lehele uue tööüksusena), siis lastakse vead parandada juba õpetaja otsese kontrolli all, et enam vigu ei juhtuks, ja tööd rändavad (ühes individuaalsete harjutustega) kas üldbrošüüri või vastavasse kaunistatud hoidlasse või kaante vahele.

Vigade arvestamisel loendatakse vead ja märgitakse töö juurde (lõppu) ainult siis, kui kõigil on täpselt samased tööd, näit. kontrollitavate etteütluste puhul (kus neid on sunnitud tarvitama). Seejuures tuleks veaks lugeda, arusaamatuste ning vaidluste vältimi-

seks, igasugust märki, mis tähistab mistahes puudust töös. Paljud harrastavad vigade mihuse märkimist ja koguni raskuse arvestamist veerand-, pool- või kolmveerandvigade kaupa, näit.: märgi viga on pool või veerand mõnest „raskemast“ veast. See ei tundu aga õiglane. Ühesuguse kerge südamega teeb õpilane need mõlemad ja ühesugused saatuslikud tagajärjed võivad esineda mõlemal korral. Väike koma muutis surmaotsuse ümber, ta võib arvusid 1000-deid kordi suurendada või vähendada, kuna d asemel t mõnikord osutub üsna süütuks asjakeseks; näiteks mitmuse nimet. lõpul („hobuset“) Lõuna-Eesti murdes, mis tundub igapäevasena ja esineb seetõttu sageli nooremate kirjas.

Veel palju võrdlusi võiks tuua, kus pisi asi osutub „suurest“ (grammatiku silmis) veast tähtsamaks.

Seetõttu tuleb arvestada igasugust viga ning eksimust õigekeelsuse või korra vastu ning kõik vead arvestada tingimata ühesuurustena. Sel korral, kui ühes sõnas esineb kaks viga, näit. t a l i n n (Tallinn), tuleb arvestada kaks viga, sest on eksitud kahe põhimõtte vastu; samuti kui jutumärgid on jäetud panemata, tuleb arvestada ikkagi kaht viga, kuigi eksitud on ühe põhimõtte vastu, sest kuidas toimida juhtumil, kui ühte otsa on pandud märgid, teise mitte?

Paiguti on tarvis korraldada kontrollitavaid etteütusi, kuna nad on lihtsamad testidest ning omavad küllalt elulist väärtust, sest tuleb ju elus sageli panna kirja kuuldot, pealegi kiires tempos. Etteütlus ei tarvitse aga sugugi olla tavalises kivinenud vormis, vaid seal on võimalusi lasta õpilastel ise leida probleemidele lahendusi, väljendada hüüatusi jne. Seejuures ilmneb sageli huvitavat omapära ja leidlikkust.

Et siiski vigade hulka võrrelda, tuleb lasta igal õpilasel kirjutada alanevas või tõusvas järjekorras oma vigade arv pärast vaatlust ning omakontrolli tahvile töö juurde joonistada tabel, kuhu märgitakse näit.:

Vigade arv

Väikseim	0	A. Lepik
Keskmine	4	A. Sau (3)
Suurim	16	L. Kadaver

Kontrolltööde puhul võib nõuda tarbe korral isegi vanema allkirja.

Kui on vead parandatud, individuaalsed harjutused täidetud, õpetajalt üle vaadatud ning korda seatud, siis mahutatakse kontrolltöö kas üldbrošüüri või emakeele tööde juurde. Õpetaja aga märgib vigade hulga hinnangute juurde võrdluse otstarbel.

Sellisel moodusel on hüvesid, mida ei oma paljud senikasutatud viisid. Proovimistel on ta andnud häid tulemusi ning mis peasi,

ta ei suurenda õpetaja ega õpilase töökoormat, vaid on igas üksikasjas suunatud sellele, et teenida peaesmärki — ravida kirjaliku väljenduse vigasust, arvestades individuaalpsühholoogia ja eksperimentaalpedagoogika nõudeid.

Vigade märkimine aga sündigu võimalikult eluliselt, igasuguste keerukate kõrvalteedeta, kuid nii, et oleks säilitatud õpilase ise-tegevus vea leidmisel.

Vigu võib olla ainult kolme liiki:

1. on midagi valesti kirjutatud,
2. on midagi puudu,
3. on midagi ülearust.

Seejärgi peaksid ka olema märgid isesugused:

1. vale läbi kriipsutada,
2. puuduolev märkida \vee (märk meenutab lehtrit).

Puuduv täht või märk näidata \vee , suurem puudumine \vee^- ja terve lause või osa puudumine \vee^- .

3. Ülearune täht või märk näidata \wedge tähe kohal ülal (meenutab katust, mis katab, varjab ära); suurema osa puhul tuleb tarvitada, kas sulgu või ($\underline{\quad}$), mis lülitab välja eriti märgatavalt.

Peale säärase märkide tuleb muidugi tarvitada lihtsamaid, üldiselt tarvituselolevaid leppemärke: sidelook e. legaato, lahutus-kriips, nool (mis osutab ruumi jaotusele, eelmisele õigele vormile või kordumistele). Uue rea märk $_$ ja püstjoon, eriti tähelepan-dava tähistamiseks, mis tehakse tavaliselt töö vasakule äärele. Ainult õigeid vorme, olgu need siis õpetaja või õpilase sulest, võib kriipsutada alla rõhtjoonega näit. „lind“, mitte „linnd“. Sellisel $r \ \bar{o} \ h \ u \ t \ u \ d$ vead töö vaatlemisel „torkavad“ (väga hea väljend) esmajoones silma ja võivad, eriti nägemistüüpi lastel, jääda püsivalt alateadvusse ja kriitilisel momendil välja paiskuda „õigeten“.

Ebaselge tähistamiseks võib tarvitada lainelist joont, nii rõhtkui ka püstsuunas, sest see tõesti jätab meie teadvusse ebakindluse mulje.

Punktjoont võib tarvitada samuti kui seda elus tehakse, vea tagasivõtmiseks ning jätkamise rõhutamiseks.

Stiili vigu tuleb parandada õpetajal, kui on oletusi, et õpilane ise ei suuda leida ladusat väljendit, kuid hooletusest tingitud või ruttamisel juhtunud vääratused võib lasta ka parandada õpilasel. Õpetaja mõttekäigu lülitamine õpilase töösse, eriti vägivaldne mõtetsuuna muutmine kirjandis tuleb tunnistada lubatamatuks, sest siin ei jää „kaebealusele viimast sõna“. Võib esitada vaid küsimusi, mida õpilane võib vastata. Sest vägivaldse „ei“ või „jaa“-ga ei ole võimalik muuta psühholoogilisi tõesid ega anda mõttekäikudele uut suunda.

Lauseehituse vigu võib parandada ka nummerdamise abil või lihtsalt ülearune kustutada ja puuduv juurde märkida leppemärkide abil.

Kui nüüd vaadelda töid ja võrrelda vigade esinemise %, siis nähtub, et sisu ja vead on tihedas seoses.

Kõige rohkem ortograafilisi vigu esineb igasugustes „ärakirjades“ (noorem aste), „kokkuvõtetes“, „üंबरjutustustes“ ja koguni „harjutustes“, kus neid veel harrastatakse.

Vähem vigu on juba kohuslikes kirjandeis, etteütlustes ning tööjuhatuste järgi tehtud töodes.

Silmapaistvalt vähe vigu aga on „arendavates etteütlustes“ isiklike elamuste põhjal koostatud kirjandeis ning töodes, milliseid õpilased peavad eriti tähtsateks või on neisse suhtunud erilise hellusega, näit. õnnesoovid, kirjad, kirjavahetus üldse ning kaastöö (seina-) ajalehtedele või ajakirjadele.

Sellest järeldub, et ei ole mitte tähtis, et õpilane kirjutab ja „harjutab“, vaid et kirjalik töö oleks võimalikult eluligidane, huvitav ning kantud elavast, loovast vaimust. Parem veel, kui see töö leiaks kasutamist koguni mitmekülgset, ega jääks ainult vihu täiteks. Selles mõttes on head brošüüritud tööd, milliseid võib muuta väga huvitavaks mitmesuguste näitlike eluliste lisanditega: pildid, kaardid, väljalõiked, koopiad, margid, (läbi hõõrutud) jäljendid metallrahadest, võörkeelsed tekstid, rahakaardid, värvilised suled, kuivatatud taimed, taimeosad, rohutähed, väiksemad seemned, paberrahad ja mitmesugused muud õhukesed esemed, eeskätt nooremal astmel.

Eriti õnnestunud töid võib saata ka teistesse kodudesse vaatamiseks, millel on samasuur pedagoogiline väärtus kui mitmesugustel näitustel ning koolidevahelisel töödega tutvumisel.

Selleks tuleb muidugi brošüür panna paberümbrikusse, lisada klambriga juurde nn. külustusleht, kuhu iga vaataja kirjutab kuupäeva ja oma nime ja koguni arvamuse, kui tegemist on küllalt arenenud inimestega.

Eriliselt hoolitseda tuleb selle eest, et niisugune rändur ei kuuku halbadesse kättesse, kus see määrduks või muidu kannataks. (Kuigi elus juhtub sedagi.) Iga kojuviija on vastutav töö eest ja tagasi tuues näitab selle omanikule ette. Külustus kestab ainult ühe päeva (rohkem pole mõtet) ja sinna peresse ei või nii pea anda uut, kus üks juba on kannatanud.

Sellised võtted aitavad elustada tööd ja hoiavad alles püüdlikkuse, milline on eelduseks igasugusele edule. Eriti aga emakeele kirjaliku väljenduse taseme tõstmisel.

Senisest rohkem rõhku tuleb panna ka elamuslike kirjan-dite viljeldamisele. Haarava teema juhul on otse märgatav vigade kadumine ning stiiliühtlus. Igasugused elamuskehvad tööd („sulepea otsast väljanäritud“) saavad aga sageli nigelad ja on rikkad ortograafiliste vigade poolest.

Mitmesugused tööd kirjanduslike teoste alusel ja karakteristikad võivad esineda ainult siis, kui nende allika käsitusel on loodud küllaldaselt tugevaid elamusi.

Harjutused olgu ikkagi vigadest vabanemiseks, mitte niivõrd vigadest hoidumiseks. Seetõttu on arusaadav, et harjutusi tuleb määrata eeskätt individuaalselt, mitte kogu klassile selleks, et viga edaspidi ei esineks. Viimane võte on ekslik, ega ole seni küllaldaselt andnud tagajärgi. On mõjunud pigemini kahjustavalt, sest mitmelegi tundub see asjatu drillina, eriti neile, kel juba vaistlikult hea kirjavõime, või teistele, kes varem juba vabanenud vastavast veast. Neile võib see viga koguni tulla tagasi (vastikusekompleksi tõttu libiseda „tähelepandamatult“ silmade eest mööda). On muidugi lubatav, kui õpilane ise, oma algatusel kirjutab ja läbi võtab teatavad harjutused, millistes ta ei tunne end kodus.

Emakeele õpetajale aga veeretab õige „pealkirja“ leidmine väga suuri nõudeid. Tuleb arvestada väga mitmekesiseid, isegi kõrvalteureid: ainet, mis on õpetuse tulipunktiks, aastaaega, pühasid, kohalikke sündmusi, kaugemaid sündmusi laias maailmas, õpilaste kirjanduslikku huviala, õpilaste loomevõimet, töörohkest, koduseid olukordi, klassi häälestust, omavahelist läbisaamist jne.

Tõesti ülekohus oleks nõuda õpilaselt kirjandit, pealegi head kirjandit alalt, milles temal puudub igasugune mainimisväärt elamus, kuna ometi noored on üleküllastatud oma elamuste poolest.

Tagajärjekamate elamuskirjandite temadest võiks nimetada allpool järgmisi: a) elamusena kõigil õpilasil, b) enamikul, c) üksikul õpilasil.

a) „Ootamatu juhtumus“ (Ootamatus).

„Kole unenägu“.

„Meeldiv tegu“.

„Kui ma pahanesin“ (Pahandus).

„Mind peteti“.

„Ma petsin“.

„Olin sunnitud valetama“ (Valetasin).

„Minu meeldivaim ajaviide“.

„Kartsin koledasti“.

„Suur rõõm“.

„Nurjunud lootus“.

„Asjatu kartus“.

„Astusin keelust üle“.

„Sain karistada (tõrelda)“.

„Valu ununeb“.

„Huvitav inimene“.

„Ootamatu külaline“.

„Tahan — ei saa“.

„Meeldiv üllatus“.

„Tegin head“ jne.

- b) „Olin hädaohus“.
„Oskasin linnu (loomu) keelt“.
„Eksisin“ (eksisime).
„Varastasin“ (Varastati).
„Aitamine valmistab rõõmu“.
„Hale hakkas“.
„Olin liiga helde“.
„Kuidas sõpradeks saime“.
„Kui mind ei ustud“.
„Olin ulakate küüsis“.
„Meeldivaim (muinas-) jutt“.
„Kuidas heast asjast ilma jäin“.
„(Eba-) Õnnestunud matk“.
„Ebaõnnestunud ettevõte“.
„Esimene teenitud raha“.
„Lapsekeel on huvitav“.
„Kuri inimene“.
„Meeldiv vanake“.
„Haruldus“. „Koledad kohad“.
„Suurim kala“.
„Ilus mälestus“ jne.
- c) „Odav on mäda“.
„Odav, kuid praktiline“.
„Minu uus leiutis“.
„Suur uudis“.
„Oodatud külaline“.
„Kaotasin kalli asja“.
„Leidsin kalli asja“.
„Surm riisus kalli“.
„Sõbraga tülis“.
„Külmetus tõi tõve“.
„Kui arst meil käis“.
„Käisin arsti juures“.
„Ei kuulanud hoiatust“.
„Sain kiita“ (laita).
„Kindel otsus“ (Otsus).
„Võõras murre“.
„Mu meeldivaid töid“.
„Palju raha nähes“.
„Vedasin kihla“.
„Raha eest ei saa kõike“
„Suur saladus“ jne.
-

Põhja-Eesti kooliaiad

1934. a. kevadel korraldatud kooliaia ankeedi kokkuvõte. Toimkonna ülesandel koostanud **J. Klaaser**.

Üldised andmed.

Kasvatada lapses loodusearmastust, viia laps looduse tundmisele ja kodu kaunistamisele on olnud õpetajaskonna suurimaid soove. Selle taotlemiseks on täiesti vajalik kooliaed, kus õpilane, töötades vabas looduses, õpib rakendama oma teadmusi ja oskusi tegeliku elu nõudeile.

Peale puhtpedagoogilise väärtuse on kooliaed tähtis kui tõukeandmine noortele tegelda aiandusega, mis riigimajanduslikult omab suurt tähtsust põllunduse ja karjanduse kõrval, sest ta võimaldab maksimaalse inimtööjõu rakendamise ja annab suurema sissetuleku samalt maa-alalt, kui seda võimaldab põllundus ja karjandus.

Tunnustades kooliaia tähtsust on õpetajad asunud kooliaedade loomisele. Et Eesti õpetajaskond on tundnud elavat huvi kooliaiaduse vastu, eriti viimaseil aastail, selgub sellest, et korduvalt on käsitletud kooliaiaduse teoreetilisi ja praktilisi küsimusi „Kasvatuse“ ja „Õpetajate Lehe“ veergudel.

Ülevaate saamiseks Eesti kooliaedadest korraldas Eesti Õpetajate Liidu kooliaiaduse toimkond 1934. a. andkeedi. Ankeetlehe koostasid Põhja-Eesti ja Lõuna-Eesti toimkonnad ühise, et oleks võimalik hiljem tulemusi kõrvutada. Ankeetlehed saadeti välja koolivalitsuste kaudu. Põhja-Eesti piiridesse kuulusid Harju-, Järva-, Viru-, Lääne- ja Saaremaa; Lõuna-Eesti toimkonna piiridesse — Tartu-, Pärnu-, Viljandi-, Võru-, Valga- ja Petserimaa.

Ankeetleht saadeti kõigile neile avalikkudele ja era-alg- ja täienduskoolidele ning lastekodudele ja kasvatusmajadele, mis töötavad HSM Koolivalitsuse järelevalvel. Põllutööministeeriumi ülalpeetavatele põllutöökoolidele ankeetlehte ei saadetud.

Käesolev kokkuvõte on koostatud ainult Põhja-Eesti kooliaedade kohta, kuna Lõuna-Eesti kohta koostab kokkuvõtte Lõuna-Eesti toimkond.

Ankeedi andmed.

Tabelist nr. 1 selgub, et vastanud on maal 95%, linnades 67% ja Põhja-Eestis üldse 93% koolidest. Sellega tohiks olla andmed, mis toodud käesolevas kokkuvõttes, küllaldased ülevaate saamiseks kooliaedade seisukorrast Põhja-Eestis.

Vastuseid on antud kooliaia skitsiga 18%, skitsita 82%. Skitsiga vastused on suurema väärtusega, sest nad annavad selge ülevaate aia üksikute osade paigutamisest. Võib arvata, et nende koo-

Tabel nr. 1.

Linnad, maad	Absoluutsed arvud					%				
	Vastatud			Vastamata	Üldse	Vastatud			Vastamata	Üldse
	skit-siga	skit-sita	kokku			skit-siga	skit-sita	Kokku		
Tallinn	2	25	27	14	41	5	61	66	34	100
Nõmme	1	2	3	2	5	20	40	60	40	100
Paldiski	—	1	1	—	1	—	100	100	—	100
Tapa	1	—	1	—	1	100	—	100	—	100
Paide	1	—	1	1	2	50	—	50	50	100
Türi	1	—	1	—	1	100	—	100	—	100
Rakvere	—	6	6	1	7	—	86	86	14	100
Narva	4	5	9	3	12	33	42	75	25	100
Haapsalu	—	2	2	1	3	—	67	67	33	100
Kuressaare	—	1	1	4	5	—	20	20	80	100
Kokku linnad	10	42	52	26	78	18	54	67	33	100
Harju	20	99	119	—	119	17	83	100	—	100
Järva	13	58	71	—	71	18	82	100	—	110
Viru	40	120	160	19	179	22	67	89	11	100
Lääne	16	89	105	1	106	15	84	99	1	100
Saare	10	67	77	—	77	13	87	100	—	100
Kokku maad	99	433	532	20	552	18	78	96	4	100
Kokku P.-Eesti	109	475	584	46	630	17	76	93	7	100

lide juurde, millel juba plaanid olemas, kiiremini tekivad aiad, sest on ju plaani valmistamine esimene ja tähtsaim ülesanne aia asutamisel.

Nagu sellest näha, on koolimaade suurus väga kõikumine. On koolikrunte, mille suurus 179 ha, on ka neid, mis vaid 1 ha suured. Harjumaal on suurim koolikrunt 115 ha, mida kasutab rentnik; Järvamaal 43 ha, kasutab koolijuhataja; Virumaa suurim krunt on 179 ha, kasutab seda Riigi kurtummade kool; Läänemaal — 24 ha, kasutab vallasekretär; Saaremaal 19 ha, kasutavad koolijuhataja ja rentnik.

Maa puudub 6% P.-Eesti koolidest. See protsent ei ole suur, pealegi neist koolidest mitmed vastavad, et on loota edaspidi saada maad. Maa puudumist ei saa seega pidada kooliaedade arenemisel takistuseks.

Kui arvestada seda, et 81% maakoolidest on kasutada maa-ala üle 1 ha ja see maa on antud kasutada omavalitsuse poolt tavaliselt mingisugustel renditingimustel õpetajaile või ka eraisikuile, siis on võimalik õige suurel arvul koolidel saada kergesti üle krediitkõigustest, kui sunnitakse omavalitsusi kasutama koolitalu renti kooliaia asutamiseks. Ei ole ka loomulik, et koolitajad oleks mingiks sis-

Tabel nr. 2.

Koolimaa suurus.

Linnad, maad	Absoluutsed arvud							% vastanuisit				
	Üle 10 ha	10—6 ha	5—1 ha	Alla 1 ha	Maa puudub	Vastamata	Kokku	Üle 10 ha	10—6 ha	5—1 ha	Alla 1 ha	Maa puudub
Tallinn	—	—	—	14	3	10	27	—	—	—	82	18
Nõmme	—	—	2	1	—	—	3	—	—	67	33	—
Paldiski	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	100	—
Tapa	—	—	1	—	—	—	1	—	—	100	—	—
Paide	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	100	—
Türi	—	—	1	—	—	—	1	—	—	100	—	—
Rakvere	—	—	—	5	—	1	6	—	—	—	100	—
Narva	—	—	1	5	2	1	9	—	—	13	62	25
Haapsalu	—	—	—	2	—	—	2	—	—	—	100	—
Kuressaare	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—
Kokku linnad	—	—	5	29	5	13	52	—	—	13	74	13
Harju	30	49	33	5	2	—	119	25	41	28	4	2
Järva	14	31	20	6	—	—	71	20	44	28	8	—
Viru	14	40	54	40	8	4	160	9	26	34	26	5
Lääne	11	26	45	15	7	1	105	11	25	43	15	6
Saare	8	22	24	6	14	3	77	11	30	39	8	12
Kokku maad	77	168	176	72	31	8	532	15	33	33	13	6
Kokku P.-Eesti	77	168	181	101	36	21	584	14	30	32	18	6

setulekuallikaks omavalitsusele. Neil 81% maakoolidest poleks ka väetisküsimus siis ülepäästamatu, sest koolitalu renditingimustes võib ju näha ette teatava hulga väetist kooliaiale. Kui arvata sellele juurde krundid alla 1 ha, siis võib lähemas tulevikus 90% koolidest tekkida kooliaiad.

Tabelist nr. 3 nähtub, et elujõulisim kooliaiatüüp on 0,1—0,5 ha suurune aed, nii omab kõigist vastuse andnud koolidest 37% sellist aeda.

Selline suurus on ka täiesti loomulik, sest 0,5 ha aeda suudab koolipere omal jõul sisustada ja hoida korras ning jätkub seal ka küllaldast ruumi kõigiks nendeks katseteks ja vaatlusteks, mida nõuab nüüdisaja pedagoogika kooliaialt.

Talu suurusel ei olene mitte kooliaia suurus. Harjumaal on näiteks üle 10 ha taludel 32% aedu alla 0,1 ha. Nii näit.:

Harjumaal talu suurus 45 ha, aia suurus 0,0 ha
Järvemaal „ „ 43 „ „ „ 0,32 „
Virumaal „ „ 179 „ „ „ 1,62 „
Läänemaal „ „ 24 „ „ „ 0,0 „
Saaremaal „ „ 19 „ „ „ 0,09 „

Tabel nr. 3.

Kooliaegade suurus P.-Eestis.

Linnad, maad	Absoluutsed arvud							% vastanuist				
	Üle 1 ha	1—0,6 ha	0,5—0,1 ha	Alla 0,1 ha	Aed puudub	Vastamata	Kokku	Üle 1 ha	1—0,6 ha	0,5—0,1 ha	Alla 0,1 ha	Aed puudub
Tallinn	—	—	3	6	12	6	27	—	—	14	29	57
Nõmme	—	—	—	2	1	—	3	—	—	—	17	33
Paldiski	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	100
Tapa	—	—	1	—	—	—	1	—	—	100	—	—
Paide	—	—	1	—	—	—	1	—	—	100	—	—
Türi	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	100	—
Rakvere	—	—	3	2	—	1	6	—	—	60	40	—
Narva	—	—	3	1	4	1	9	—	—	37	13	50
Haapsalu	—	—	—	1	1	—	2	—	—	—	50	50
Kuressaare	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	100
Kokku linnad	—	—	11	13	20	8	52	—	—	25	30	47
Harju	4	8	52	25	21	9	119	4	7	47	23	15
Järva	6	12	37	9	4	3	71	5	18	55	13	5
Viru	2	6	53	32	47	20	160	1	4	38	23	24
Lääne	—	7	22	19	49	8	105	—	7	23	20	50
Saare	1	4	23	4	42	3	77	1	5	31	5	58
Kokku maad	13	37	187	89	163	43	532	3	8	38	18	33
Kokku P.-Eesti	13	37	198	102	183	51	584	3	7	37	19	34

Tabel nr. 4.

Koolitalu kasutamine.

Maad	Absoluutsed arvud								% vastanuist					
	Koolijuhataja üksinda	Koolijuhataja ja õpetajad	Koolijuhataja ja teenija	Teenija	Rendil	Talu puudub	Vastamata	Kokku	Koolijuhataja üksinda	Koolijuhataja ja õpetajad	Koolijuhataja ja teenija	Teenija	Rendil	Talu puudub
Harju	45	21	6	7	9	21	10	119	41	19	6	6	8	19
Järva	39	6	1	3	3	13	6	71	60	9	1	5	5	20
Viru	58	15	—	2	9	64	12	160	39	10	—	1	7	43
Lääne	32	12	7	2	6	29	17	105	36	14	8	2	7	33
Saare	24	12	2	—	3	30	6	77	34	17	3	—	4	42
Kokku maad	198	66	16	14	30	157	51	532	41	14	3	3	6	33

Tabel nr. 4 annab ülevaate koolitalude kasutamisest. Kui seni on kinnitatud, et maaõpetajate seisukord on kindlustatud kasutada olevate talude tõttu, siis toodud tabeli põhjal seda öelda ei või. Ainult 58% vastanud koolidest kasutavad talusid juhatajad ja õpetajad, 42% koole kas on ilma taluta, või kasutab seda võõras rentnik

Tabel nr. 5. Koolide spordiplatside seisukord P.-Eestis.

Linnad, maad	Absoluutsed arvud					% vastanuist				
	Spordi- plats	Spordiplats ja muru	Ainult muru	Puudub spordiplats kui ka muru	Vastamata	Kokku	Spordi- plats	Spordiplats ja muru	Ainult muru	Puudub spordiplats kui ka muru
Tallinn	11	10	—	3	3	27	46	42	—	12
Nõmme	1	1	—	—	1	3	50	50	—	—
Paldiski	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—
Tapa	1	—	—	—	—	1	100	—	—	—
Paide	—	1	—	—	—	1	—	100	—	—
Türi	—	1	—	—	—	1	—	100	—	—
Rakvere	3	3	—	—	—	6	50	50	—	—
Narva	3	4	—	2	—	9	33	44	—	23
Haapsalu	1	1	—	—	—	2	50	50	—	—
Kuressaare	1	—	—	—	—	1	100	—	—	—
Kokku linnad	21	21	—	5	5	52	45	45	—	10
Harju	26	89	—	2	2	119	22	76	—	2
Järva	7	62	1	—	1	71	10	89	1	—
Viru	27	114	6	11	2	160	17	72	4	7
Lääne	30	62	6	7	—	105	29	59	6	6
Saare	14	38	3	12	10	77	21	58	5	18
Kokku maad	104	365	16	32	15	532	20	71	3	6
Kokku P.-Eesti	125	386	16	37	20	584	22	68	3	7

või kooliteenija. Kõige enam kasutavad talusid Järvamaa õpetajad — 70%, kõige vähem Virumaa õpetajad — 49%. Enamus talusid on kasutada õpetajail riigirendi tingimustel, kuid on ka neid talusid, mille eest õpetajad maksavad palju kõrgemat renti; näit. maksab Nõu algkool Harjumaal 30 kr. renti 6 ha suuruse maa-ala eest.

Tabelist nr. 5 nähtub, et enamusel koolidest, nimelt 93%, on olemas spordiplatsid. Ülejäänud 7% on kasutada kas kooli lähedal küla karjamaa või mõni muu plats. Ainult Tallinnas 3 koolil puudub igasugune võimalus veeta vahetundi väljas.

Tabelis nr. 6 on toodud koolimaa jaotus pinnakoosseisu järgi. Neist on paljud aiad väga humiidsed nii savi- kui ka liivamaal. Et olevate andmete põhjal oli maa jaotus headuse järgi võimatu, siis tarvitasin jaotamist maa koosseisu alusel. Juhul, kui kooliaia maa-pind oli mitmekesise koosseisuga, paigutasin ta rubriiki, mis vastas kooli lähema ümbruse pinna koosseisule.

Vastamata rubriiki kuuluvad ka koolid, millel puudub maa.

Maapinna struktuur üldiselt, nagu tabelist näha, ei takista kooliaedade tekkimist ja arenemist, arvestades seda, et 82% koolide maast on enamvähem harimiseks kõlvuline. Kuid ankeetides tihti

Tabel nr. 6.

Koolimaa pinna koosseis.

Linnad, maad	Absoluutsed arvud							% vastuist				
	Savimaa	Liivimaa	Paemaa	Turbamaa	Kõlbmata maa	Vastamata	Kokku	Savimaa	Liivimaa	Paemaa	Turbamaa	Kõlbmatu maa
Tallinn	1	8	—	—	2	16	27	9	73	—	—	18
Nõmme	—	3	—	—	—	—	3	—	100	—	—	—
Paldiski	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—
Tapa	1	—	—	—	—	—	1	100	—	—	—	—
Paide	1	—	—	—	—	—	1	100	—	—	—	—
Türi	1	—	—	—	—	—	1	100	—	—	—	—
Rakvere	2	1	—	—	—	3	6	67	33	—	—	—
Narva	—	1	4	—	—	4	9	—	20	80	—	—
Haapsalu	1	—	—	—	—	1	2	1	—	—	—	—
Kuressaare	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—
Kokku linnad	7	13	4	—	2	26	51	27	50	15	—	8
Harju	32	65	15	1	3	3	119	29	56	13	—	3
Järva	25	30	12	2	—	2	71	36	44	17	3	—
Viru	45	62	23	3	8	19	160	32	44	16	2	6
Lääne	22	59	5	3	8	8	105	23	61	5	3	8
Saare	21	25	14	—	1	16	77	34	41	23	—	2
Kokku maad	145	241	69	9	20	48	532	30	50	14	2	4
Kokku P.-Eesti	152	254	73	9	22	74	581	30	50	14	2	4

mainitakse, et koolimajade ehitamisel ei arvestata aia asutamise võimalusi, tihti ehitatakse uusi koole kõlbmatule pinnale.

Aiatööriistade minimaalseks komplektiks arvan: 8 labidat, 3 raudreha, 2 puureha, 5 kõblast, 1 kaevamise- ja 2 sõnnikuharki, 3 kastekannu, 1 aianöör, 1 aianuga ja 1 käru. See oleks hädavajalikem varustus, et rakendada tööle üks klass. On aga koolil enam aiatööriistu kui antud komplektis, pean nimetud kooli hästi varustatuks.

Toodud komplekt on hädavajalik koolile, arvestades seda, et kooliaias töötab ainult 1 klass korraga. Tegelikult on ka nii, et aia eest hoolitseb ja töötab õpilastega ikka üks õpetaja ja ta saab rakendada korraga tööle ainult ühe klassi õpilased. Küsitav on, kas sellisele tööle saab korraga rakendada 30—40 õpilasest koosneva klassi. Õpilased teevad parima meelega tööd koos õpetajaga. Õpetaja kaasa arvatud, võib 1 grupis olla ainult 9—10 inimest, et töö intensiivsus oleks maksimaalne. Suuremas grupis kannatab juba töö intensiivsus ja parem on sel juhul moodustada 3 gruppi, neid eri kohal või eri ajal tööle rakendades. Õeldu põhjal võiks pidada nimetatud tööriistade hulka minimaalsemaks varustuseks õpilaste tööle rakendamiseks. Toodud komplekt maksab umbes 35 krooni.

Tabel nr. 7. Koolide varustus aiatööriistadega.

Linnad, maad	Absoluutsed arvud					% vastanuiust			
	Hästi va- rustatud	Minim. komplekt	Mõningaid riistu	Puuduvad riistad	Kokku	Hästi va- rustatud	Minim. komplekt	Mõningaid riistu	Puuduvad riistad
Tallinn	1	4	7	15	27	4	15	26	55
Nõmme	—	1	2	—	3	—	33	61	—
Paldiski	—	—	—	1	1	—	—	—	100
Tapa	—	1	—	—	1	—	100	—	—
Paide	—	1	—	—	1	—	100	—	—
Türi	1	—	—	—	1	100	—	—	—
Rakvere	—	—	2	4	6	—	—	33	67
Narva	—	—	2	7	9	—	—	22	78
Haapsalu	—	1	—	1	2	—	50	—	50
Kuressaare	—	—	—	1	1	—	—	—	10
Kokku linnad	2	8	13	29	52	2	15	25	58
Harju	3	12	58	46	119	2	10	49	39
Järva	2	17	40	12	71	3	24	56	17
Viru	3	5	61	91	160	2	3	38	57
Lääne	1	2	34	68	105	1	2	32	65
Saare	—	2	13	62	77	—	3	17	86
Kokku maad	9	38	206	279	532	2	7	39	52
Kokku P.-Eesti	11	46	219	308	584	2	8	37	53

Tabelist nr. 7 selgub aga, et väga vähesed koolid võivad edukalt rakendada õpilasi tööle. Linnakoolidel on võimalik seda teha 17%, maal vaid 9%.

Enamus koole P.-Eestis (90%) on aga selles suhtes väga viletsas seisukorras. Töötada kooliaias riistadeta on võimatu, riistade muretsemiseks puuduvad aga vastavad summad. Kui omavalitsused kuidagi lubavad krediiti aia sisustamiseks, s. o. viljapuude ja marjapõõsaste ostmiseks, siis aiatööriistade muretsemiseks määratakse väga vähe krediiti. Osale koolidest on muretsenud koolijuhatajad ise tööriistu, osas koolides võtavad õpilased kooli tulles tööriistad kodust kaasa. Mõlemad moodused on ikkagi hädaabinõu ja takistavad aia asutamist. On väga hea, kui leidub aiandusest huvitatud koolijuhataja, kes ka oma aeda harib ja selleks otstarbeks tööriistu muretseb, kuid õpilaste poolt kaasatoodud riistadega töötamine on ikkagi väga juhuline. Kevadel, s. o. ajal, mil kooliaias on võimalik teha tööd, on aga ka taludes käsil kevadised tööd. Õpilane ei saa võtta kooli teatavat tööriistade kogu kevadeks, vaid on sunnitud viima selle iga päev peale koolitööd koju. Et selline töötamisviis kooliaedade arengut takistab, on kindel. Esimeses järjekorras tuleks koolidele muretseda tööriistad, sest ka krediidita saab

Tabel nr. 8. Õpetajate aianduslik ettevalmistus.

Linnad, maad	Absoluutsed arvud						% vastanuid				
	Ülikoolis, pe- dagoogiumis j. m.	Seminaris	Kursusil	Tegelikus elus	Puuduvad aiand. teadmused	Kokku	Ülikoolis, pe- dagoogiumis j. m.	Seminaris	Kursusil	Tegelikus elus	Puuduvad aiand. teadmused
Tallinn	3	1	3	6	14	27	11	4	11	22	52
Nõmme	1	1	—	—	1	3	34	33	—	—	33
Paldiski	—	1	—	—	—	1	—	100	—	—	—
Tapa	—	—	1	—	—	1	—	—	100	—	—
Paide	—	—	1	—	—	1	—	—	100	—	—
Türi	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	100
Rakvere	—	1	2	—	3	6	—	17	33	—	50
Narva	—	1	2	—	6	9	—	11	22	—	67
Haapsalu	1	—	—	—	1	2	50	—	—	—	50
Kuressaare	—	1	—	—	—	1	—	100	—	—	—
Kokku linnad	5	6	9	6	26	52	10	12	17	11	50
Harju	15	15	18	39	32	119	13	13	15	33	26
Järva	9	14	23	10	15	71	13	20	32	14	21
Viru	8	26	28	44	54	160	5	16	17	28	34
Lääne	5	34	16	13	37	105	5	32	15	13	35
Saare	2	14	13	21	27	77	3	18	17	27	35
Kokku maad	39	103	98	127	165	532	7	20	18	24	31
Kokku P.-Eesti	44	109	107	133	191	584	8	19	18	23	32

aeda sisustada, kuid teha tööd ja asutada aeda riistadeta on võimatu.

Õpetajate aianduslik ettevalmistus.

Eriharidusega õpetajaiks loen Tartu ülikooli põllumajandus-teaduskonna, Tallinna pedagoogiumi aiandusharu, Kehtna kõrgema kodumajanduskooli aiandusharu või mõne välismaa aiandusõppe-asutise lõpetanud isikuid. Kursustel omandatud teadmused on väga erinevad. On õpetajaid, kes käinud Volmaris aianduskursustel, on ka palju neid, kes võtnud osa viimastel aastatel Tartus ja Kehtnas korraldatud aianduskursustest.

Kooliaiaduse tuleviku seisukohalt on tähtsad need õpetajad, kes omavad eriharidust või kes käinud kursustel, sest kursustele tulevad ikka need õpetajad, kel huvi aianduse vastu, ja kursustel omandavad inimesed just neid teadmusi aianduses, mis tähtsad kooliaia asutamiseks. Ei saa muidugi eitada ka tegelikus praktikas omandatud oskust, kuid see on väga kõikuv. Ühed on omandanud

Tabel nr. 9. Kes on kandnud aia asutamise kulud.

Linnad, maad	Absoluutsed arvud							% vastanuist					
	Kooli ülalpidaja		Hoolekogu	Koolijuhataja	Aed ise tasunud	Kulutust pole olnud	Kokku	Kooli ülalpidaja		Hoolekogu	Koolijuhataja	Aed ise tasunud	Kulutust pole olnud
	iga-aastane toetus	ühikordne toetus						iga-aastane toetus	ühikordne toetus				
Tallinn ...	8	—	—	1	—	18	27	30	—	—	4	—	66
Nõmme	1	—	—	—	—	2	3	33	—	—	—	—	67
Paldiski	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	100
Haapsalu ..	—	—	—	—	1	1	2	—	—	—	—	50	50
Tapa	1	—	—	—	—	—	1	100	—	—	—	—	—
Paide	1	—	—	—	—	—	1	100	—	—	—	—	—
Türi	1	—	—	—	—	—	1	100	—	—	—	—	—
Rakvere ...	—	—	—	1	—	5	6	—	—	—	17	—	83
Narva	3	—	—	—	—	6	9	33	—	—	—	—	67
Kuressaare	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	100
Kokku linnad	15	—	—	2	1	34	52	29	—	—	4	2	65
Harju	4	14	9	39	18	35	119	4	12	8	33	15	29
Järva	5	21	7	14	1	23	71	7	30	10	20	1	32
Viru	8	16	18	32	10	76	160	5	10	11	24	6	47
Lääne	2	4	3	15	6	75	105	2	4	3	14	6	71
Saare	1	2	1	11	—	62	77	1	3	1	14	—	81
Kokku maad	20	57	38	111	35	271	532	4	11	7	21	6	51
Kokku P.-Eesti	35	57	38	113	36	305	584	6	10	7	19	6	52

selle aedniku juures, teised kodutalus, kolmandad kirjanduse kaudu jne.

Toodud tabelist selgub, et kolmandikul P.-Eesti koolidest puudub õpetaja, kellel oleks vastav aianduslik ettevalmistus. See asjaolu mõjub muidugi tunduvalt kooliaedade arengusse, sest tihti oleneb isegi krediidi määramine kooliaiale õpetaja oskusest. Oskab õpetaja luua korraliku isikliku aia, siis on tal loota ka omavalitsuse toetust kooliaia loomiseks. Sageli on võimalik väiksematki krediiti kasutada otstarbekohaselt, kui õpetajal on vastav oskus, oskuse puudumisel võib ta aga tarvitada saadud krediidi niivõrd otstarbetult, et omavalitsus keeldub edaspidise krediidi määramisest.

Kui tahetakse kooliaedade peatset arengut, tuleb pöörata õpetajate aiandusoskusele tõsist tähelepanu. Nii kui ei ole mõeldav, et inimene, kellel pole matemaatilist oskust, võiks õpetada lastele matemaatikat, samuti pole ju võimalik nõuda õpetajailt aia asutamist, kui neil puuduvad vastavad teadmused.

Tabel nr. 9 selgitab krediiti, kui tähtsamat tegurit kooliaia asutamisel. Toodud tabelis on kindlaim viis: krediit iga-aastase toetusena kooli ülalpidajalt. Olgugi, et nim. krediit on tihti väga väike — 5—10 krooni aastas, on ta siiski kindel summa, mida võib arvestada. Niisuguseid koole, kus krediit olemas, on aga väga vähe. Enamus neist on riigi või eraasutise poolt ülalpeetavad koloniid ja kasvatusasutised, näit.: Kohtuministeeriumi Harku kolonii ja Eesti Punase Risti peavalitsuse Muraste lastekodu Harjumaal, Riigi kurtummade kool Porkunis, Virumaal. Linnades on lugu palju parem. Siin, suurema läbikäiguga eelarves, leiduvad ikkagi mõningad summad aia asutamiseks ja korrashoidmiseks. Maal aga on lugu väga halb. Esinevad ühekordsed toetused ja väga väikeste summadena, sageli 5—10 krooni suuruses. Paljud õpetaja on korraldanud koos hoolekoguga pidusid, et saada raha kooliaia sisustamiseks. Need on üksikjuhud, kus õpetaja, nähtavasti ise veendunud ja kogenud aednik, suudab viia kaasa lastevanemaid. Enamuse tehtud kulutustest on kandnud koolijuhatajad. Sellises aias, mille juhataja omal kulul asutanud ja korras hoidnud, ei saa muidugi olla juttu saagi jagamisest õpilaste vahel, ei vasta selline aed ka kooliaia põhioüetele. Need on tavalised aiad kooli juures, kuhu õpilased viiakse vahest vaatlem loodusloo- ning käsitöötundides. Peale tabelis toodud krediidiallikate saadakse üksikjuhtumel toetust HSM-lt ja seltskonnalt, kuid need esinevad tavalisest seal, kus aed asutamisel ja kantud juba kulutusi. Ankeetlehtede vastustes mainitakse sageli, et omavalitsused tihti võtavad koolijuhatajalt kooliaia eest renti. On koole, millel kasutada vanad mõisa viljapuuaiad. Need aiad annab omavalitsus tihti enampakkumisel rendile. Kui õpetaja ei saa nii kõrget renti maksta kui nõutakse, läheb aed võõrale isikule. Et sellises aias õpilastel midagi pole teha, on selge. Kooli lähedal aga ei ole rohkem maad, kuhu võiks asutada aia. Olevat isegi juhtumeid, kus renti võetavat koolioüe ja kooliaia eest.

Kooliaia sisustus.

Enamus kooliaedu on asutamise perioodis ja neil puuduvad viljapuud. On aga ka neid koole, millel kasutada suured 50—80 õunapuuga mõisa viljapuuaiad.

Toodud tabelist selgub, et köögivilja kasvatatakse väga vähe eriti Lääne- ja Saaremaal.

Iluaedade pindala, võrreldes katse- ja vaatlusaiaga, on väga suur, sest vastustes on iluaiana näidatud arvatavasti endised mõisa pargid.

Kas õpilaste töö- ja katseaiaks ning vaatlusaiaks maa on praegu juba kasutamisel, või on see vaid kavatsus, see ei selgu ankeetlehtede vastustest.

Kooliaia sisustus.

Tabel nr. 10.

Linnad, maad	Absoluutsed arvud										Keskmiselt igal koolil											
	Ünnapuid	Pirnipuid	Ploomipuid	Kirsi- puid	Marjapõõs- aid	Maasikaid m ²	Vabarnaid m ²	Köögivilja- aed m ²	Töö- ja katsesaid m ²	Vaatusaid m ²	Iluaed m ²	Ünnapuid	Pirnipuid	Ploomipuid	Kirsi- puid	Marjapõõs- aid	Maasikaid m ²	Vabarnaid m ²	Köögivilja- aed m ²	Töö- ja katsesaid m ²	Vaatusaid m ²	Iluaed m ²
Tallinn ...	82	6	31	7	196	41	23	100	1103	1965	266	3,1	0,2	1,2	0,3	7,3	1,6	0,9	3,6	43	73	10
Nõmme ...	6	2	2	4	36	72	40	273	275	185	541	2	0,6	0,6	1,3	12	24	13	91	92	62	180
Paldiski ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tapa ...	20	—	—	—	81	—	—	640	770	—	—	—	—	—	81	—	—	—	640	770	—	800
Paide ...	22	—	21	1	70	50	50	—	—	800	22	—	—	21	1	70	50	50	—	—	—	—
Türi ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Rakvere ...	10	1	5	2	40	—	10	200	1166	—	—	1,7	0,2	0,8	0,3	6,6	—	1,7	33	194	—	—
Narva ...	55	2	1	3	176	700	70	763	805	9499	2138	6,1	0,2	0,1	0,3	19,5	77,7	7,7	84,8	89	278	238
Haapsalu ..	3	—	—	—	58	—	10	48	554	—	150	1,5	—	—	—	29	—	1,1	5,3	277	—	75
Kuressaare	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kokku linnad	198	11	60	17	657	863	203	2024	4673	11 649	3895	3,8	0,2	1,1	0,3	10,6	16,6	3,9	39	90	89	77
Harju	1796	94	564	755	8901	4276	3331	66 340	8 620	623	46 611	15,0	0,8	4,7	6,3	74,7	35,8	28	557	72	5	392
Järva	1615	64	129	144	5136	3327	3633	37 591	19 579	7383	75 694	22,7	0,9	1,8	2	72,3	46,9	51,1	529	276	104	1066
Viru	1236	32	187	297	4676	4364	2945	43 889	9 837	584	25 265	7,7	0,7	1,1	1,5	29	27	18	279	61	46	158
Lääne	994	46	93	205	1315	400	290	5 512	7 410	200	6 166	9,5	0,4	0,9	1,9	12,5	3,5	2,8	525	14	2	59
Saare	696	129	246	275	1777	265	291	6 337	4 200	50	13 629	8,0	1,7	3,2	3,6	24	8,7	3,8	83,1	55	0,6	177
Kokku maad	6337	365	1219	1676	21 805	12 632	10 490	159 729	49 646	8840	167365	11,9	0,7	2,3	3,1	41	23,7	19,7	300	93	11	315
Kokku P.-Eesti ..	6535	376	1279	1693	22 462	13 495	10 693	161 753	54 319	20 489	171260	11,2	0,7	2,3	2,9	38	23	18,3	277	93	23	295

Tabel nr. 11.

Kooliaia korrashoid.

Linnad, maad	Absoluutsed arvud							% vastanuist				
	Õpilased ja õpetajad	Ainult õpilased	Ainult õpetajad	Kooliteenija	Palgatud töölised	Vastamata	Kokku	Õpilased ja õpetajad	Ainult õpilased	Ainult õpetajad	Kooliteenija	Palgatud töölised
Tallinn ...	4	—	1	2	—	20	27	57	—	14	29	—
Nõmme ...	1	—	—	1	—	1	3	50	—	—	50	—
Paldiski ...	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—
Haapsalu ..	1	—	—	—	—	—	1	100	—	—	—	—
Tapa	—	1	—	—	—	—	1	—	100	—	—	—
Paide	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—
Türi	—	—	—	—	—	6	6	—	—	—	—	—
Rakvere ...	—	—	1	2	—	6	9	—	—	33	67	—
Narva	1	—	—	—	—	1	2	100	—	—	—	—
Kuressaare	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—
Kokku linnad	7	1	2	5	—	37	52	47	7	13	33	—
Harju	6	6	42	3	—	62	119	10	10	74	6	—
Järva	4	2	32	2	1	30	71	10	5	78	5	2
Viru	2	5	42	4	2	105	160	4	9	76	7	4
Lääne	2	4	15	—	—	84	105	10	19	71	—	—
Saare	—	3	11	—	—	63	77	—	21	79	—	—
Kokku maad	14	20	142	9	3	344	532	7	11	75	5	2
Kokku P.-Eesti	21	21	114	14	3	381	584	10	10	71	7	2

Kooliaia korrashoid.

Korrashoid on maakoolides akuutsemaid küsimusi aia asutamisel. Pika suvevaheaja kestel aed nõuab vähemalt 4—6-kordset puhastamist. Et seda ainult õpetajad ei suuda teha, on arusaadav. Pealegi on õpetajail sageli suvel kestvalt tarvis viibida kursustel, mis ei võimalda pühendada küllaldast hoolt ja tähelepanu kooliaiale.

Küsimus on palju tähtsam ka puhtpõhimõttelisest seisukohast. Kui arvestada, et õpetaja suudab aeda hoida korras, siis on tähtsaim küsimus, kas õpetaja peab seda tegema ja kas on see soovitatav? Kui kooliaed on jagatud: 1) puhtbotaaniliseks vaatlusaiaks ökoloogiliste ja bioloogiliste taimegruppidega, 2) õpilaste töö- ja katseaiaks, kus õpilased teevad külvi- ja väetuskatseid ja 3) õpetaja juurviljaaiaiks, siis on korrashoid lihtsam. Õpetaja peab hoidma korras kooli botaanilise osakonna, sest kooliteenijat või lapsi selleks kasutada ei saa. Ainult õpetaja, kes asutab botaanilise osakonna, seda alaliselt täiendades, võib hoida seda korras. Õpilaste töö- ja katseaiaks peaksid hoidma korras õpilased. Õpetaja juurvilja-

Tabel nr. 12. Kooliaia kasutamine õppetöös.

Linnad, maad	Absoluutsed arvud							% vastanuist					
	Üle 20 tunni aastas	20—11 t.	10—1 t.	Juhuline tundide arv	Ei töötata vaid vaatl.	Ei kasutata aeda üldse	Kokku	Üle 20 tunni aastas	20—11 t.	10—1 t.	Juhuline tundide arv	Ei töötata vaid vaatl.	Ei kasutata aeda üldse
Tallinn ...	1	—	1	4	1	20	27	4	—	4	14	4	74
Nõmme ...	—	—	—	1	—	2	3	—	—	—	33	—	67
Paldiski ...	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	100
Tapa	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	100	—	—
Paide	1	—	—	—	—	—	1	100	—	—	—	—	—
Türi	—	1	—	—	—	—	1	—	100	—	—	—	—
Rakvere ...	—	—	—	1	—	5	6	—	—	—	17	—	83
Narva	—	1	—	1	2	5	9	—	11	—	11	22	56
Haapsalu ..	1	—	—	—	—	1	2	50	—	—	—	—	—
Kuressaare	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	100
Kokku linnad	3	2	1	8	3	35	52	6	4	2	15	6	67
Harju	10	19	41	11	9	29	119	8	16	34	9	8	25
Järva	7	20	25	5	7	7	71	10	28	35	7	10	10
Viru	7	15	30	13	15	80	160	5	9	19	8	9	50
Lääne	2	9	23	2	4	65	105	2	9	22	2	4	62
Saare	2	8	20	—	5	42	77	3	10	26	—	6	55
Kokku maad	28	71	139	31	40	223	532	5	13	24	6	7	42
Kokku P.-Eesti:	31	73	140	39	43	258	584	5	12	24	7	7	44

aia hoiab loomulikult korras õpetaja ise. Iluaia korrashoid jääks vahest kooliteenija hooleks. Enamus maakoolidest aga palkab kooliteenija ainult talvekuudeks. Sellistel juhtudel tuleb iluaed hoida korras koolijuhatajal kui tegelikul iluaia nautijal.

Nii peaks jagunema kooliaia korrashoid õpilaste, õpetajate, kooliteenija ja koolijuhataja vahel. Tegelikult näitab aga tabel nr. 11, et ainult 19% P.-Eesti kooliaedadest käivad õpilased tööl, kuna 81% aedade korrashoid lasub õpetajail. Kui võtta arvesse tabelis nr. 9 toodud andmeid, et 21% kooliaedade asutamise kulusid on kandnud koolijuhatajad, ning lisaks tehtud kulutustele tuleb juhatajal veel hoida korras aed, siis on loomulik, et toodangu saab koolijuhataja. Kas on niisugune aed aga veel kooliaed, on enam kui küsitav. Kas pole see aed kooli juures, nagu nad on tavalisest taludegi juures, tulunduslikuks otstarbeks mõeldud. Et sinna vahest ka õpilasi vaatlema viiakse, ei tee teda veel kooliaiaiks.

Järgnevad 2 tabelit näitavadki kurba tõsiasja.

Tabel nr. 12 näitab, et ainult 18% koolidest on õpilased teinud 10 tundi ja enam tööd klassi kohta aastas. Õpilaste töö ongi esi-

Tabel nr. 13. Saagi jaotusviis, mida pooldavad õpetajad.

Linnad, maad	Absoluutsed arvud						% vastanuist					
	Õpilased	Internaat	Müüakse ja raha kasutatakse aia asut.	Koolijuhataja	Õpetajad, teenija, õpilased vastavalt tööhulgale	Vastamata	Kokku	Õpilased	Internaat	Müüakse ja raha kasutatakse aia asut.	Koolijuhataja	Õpetajad, teenija, õpilased vastavalt tööhulgale
Tallinn ...	4	2	—	1	—	20	27	57	19	—	14	—
Nõmme ...	—	—	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—
Paldiski ...	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—
Tapa	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	100
Paide	—	1	—	—	—	—	1	—	100	—	—	—
Türi	1	—	—	—	—	—	1	100	—	—	—	—
Rakvere ...	—	—	—	—	—	6	6	—	—	—	—	—
Narva	—	—	—	2	—	7	9	—	—	—	100	—
Haapsalu ..	—	1	—	—	—	1	2	—	100	—	—	—
Kuressaare	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—
Kokku linnad	5	5	—	3	1	39	52	36	36	—	21	7
Harju	7	10	3	33	14	52	119	11	15	4	49	21
Järva	4	3	5	30	7	22	71	8	6	10	61	15
Viru	3	8	6	31	13	99	160	5	13	10	51	21
Lääne	3	5	3	10	7	77	105	11	18	11	35	25
Saare	4	1	1	16	5	50	77	15	4	4	59	18
Kokku maad	21	27	18	120	46	300	532	9	12	8	52	19
Kokku P.-Eesti	26	32	18	123	47	339	584	11	13	7	50	19

mene nõue, mis teeb aia kooliaiaiks. Kui õpilased ei tööta aias ja ei loo ise aeda, siis kaotab aed kooliaia mõtte. Minimaalseks tundide arvuks tuleks pidada 15—20 tundi, 5—10 sügisel ja 10 tundi kevadel 3 viimase klassi kohta. 82% koolidest on kolm viimast klassi teinud aga tööd alla 10 tunni aastas ja 44% pole üldse aias tööl käinud. Nagu iga töö nõuab süvenemist ja harjumist enne kui ta muutub armsaks, nii ka aiatöö. Palju suudab laps harjuda 3—5 tunniga kevadel ja sama palju tundidega sügisel? Need mõned tunnid kuluvad vaid klassist väljas olemise harjumiseks, kuid tööst kui õppe- ja kasvatusvahendist ei saa olla siin juttugi.

Tabel nr. 13 näitab toodangu jagamist. Vastanud on ka need koolid, kus veel saaki jagada polnud, tuues ette vaid mooduse, millist nad pooldavad. Selles küsimuses lähevad lahku õpetajate omavahelised arvamused. Ühed arvavad, et kogu saak peab minema kooliperale ühiseks tarvitamiseks. See moodus on hea juhul, kui kõik õpilased on hoidnud aia korras kogu kevade ja suve. On seda aga teinud pidevalt ainult üksikud õpilased, siis oleks ühine jagamine üiekontune. Teisai soovitatakse jagada saak (toodang) õpe-

tajate, õpilaste ja kooliteenijate vahel vastavalt tööhulgale. Kuidas on selline jagamine tegelikult läbiviidav, on raske kujutella. On õpilastel katsete- ja vaatluseaed, siis kogu saak peaks kuuluma õpilastele, kuigi õpetajad seal kaasa on töötanud. On aga koolil suurem viljapuuaed, tuleks osa puud anda õpilaste valdusse, mille kogusaagi nad siis saaksid endile. Kolmandal juhul soovitatakse kogu saak määrata juhatajale kui kulutuste kandjale ja töötegijale. Kui on juhataja omal kulul asutanud aia, hoiab seda korras ka omal kulul, siis on loomulik, et ta saab ka saagi.

Tabelis nr. 13 toodud andmeist selgub, et saagi jaotamisel puudub täielik selgus. Muidugi ei saa igas koolis jagada saaki ühise šabloni järgi, kuid õpilased peaksid saama kogu saagi, kui saak on otsene nende töö tulemus. On aga õpilased teinud tööd kooli ümbruse kaunistamiseks, on õpetaja-juhataja enda hea tahtmine, kas ta annab aiast osa saaki õpilastele või mitte.

Ankeedi tulemused.

Toodud ülevaade on kokkuvõte 1934. a. kevadel korraldatud ankeedist P.-Eesti alg- ning täienduskoolide aedade kohta.

Toodust selgub, et P.-Eestis kooliaiad on küll tekkimisel ja mõnekümne aasta pärast ei seisa vahest koolid nii lagedalt, üksikutena ja mahajäetutena kui praegu, kuid toodust selgub ka, et P.-Eesti kooliaedade olukord praegu on väga vilets. Aed puudub täiesti 33% koolidest (tabel nr. 3)!

Aiatööriistadega on varustatud kõigest 47% koolidest, kuna riistad puuduvad 53% koolidest (tabel nr. 7)! Näiline vahe — 33% koolidest puudub aed, aga 53% koolidest puuduvad tööriistad — on tingitud nähtavasti osalt sellest, et osa koole tarvitab juhataja aiatööriistu, osalt ka sellest, et ankeetlehes näidatud kooliaed võib olla ainult mõttes olemas, mille teostamisele pole veel asutud. Viimast oletust kinnitab tabel nr. 9. Sellest tabelist selgub, et 52% koolidest pole olnud mingit kulutust aia asutamiseks.

Teine asjaolu, mis kinnitab, et umbes 50% koolidest puudub tegelikult aed, selgub tabelist nr. 11. 381 kooli 584-st (65%) ei vasta üldse, kuidas on korraldatud kooliaia korrashoid. Nähtavasti pole veel aeda, mida hoida korras. Vastanud koolide aedadest hoiab 71% korras õpetaja.

Kolmas tõendus samale oletusele on tabel nr. 12. 44% P.-Eesti koolidest ei kasuta aeda õppetööks. Kui arvata siia koolid, kus vaid vaadeldakse kooliaias või tehakse tööd 1—2 tundi, siis näitab see jällegi, et umbes 50% koolidest puudub aed, mis väärrib kooliaia nime.

Saagi jaotamise tabel (nr. 13) näitab sama. 339 kooli 584-st (58%) ei vasta üldse sellele küsimusele. Kas on siin põhjuseks see, et poie midagi jagaada, või on siin mingi muu põhjus, ei seigu vas-

tustest. Ainuke rõõmustav fakt on see, et 94% koolidest on maa aia jaoks reserveeritud ja mitte kõige halvem, sest kõigest 4% kurdab, et maapind aia asutamiseks ei ole kõlvuline.

Mis on aia puudumise põhjuseks? Ankeedis toodud vastustest selgub, et üks põhjusi on õpetajate aianduse mittetundmine. 32% koolidest pole õpetajat, kes tunneks aiandust (tabel nr. 8).

Teine oluline põhjus on krediidi puudus. Ei ole kooli ülalpidajad määranud krediiti kooliaedade asutamiseks, pole seda viimase ajani teinud ka koolide juhtivad organid (HSM).

Kolmandaks põhjuseks on asjaolu, et kuni viimase ajani pole hinnatud ka küllaldaselt õpetaja tööd kooliaias ei seltskonnas ega ka õpetaja otsese ülemuse poolt.

Et kooliaiad kiiremini võiksid tekkida, tuleks esmajoones kõrvaldada rent kooliaialt, sest õpetaja ei ole kohustatud maksma renti maa eest, mida ta kasutab õpilastega õppetööks, samuti, kui ta ei maksa renti tahvli kasutamise eest klassis. Teiseks tuleks muretseda koolidele krediiti hädavajalikumate tööriistade muretsemiseks. Kolmandaks, rakendusbotaaniliselt ja kooliaias vajalikkude taimede saamiseks tuleks asutada P.-Eesti koolide varustusaed, kust koolid saaksid kindlaid taimi, vajalikkude juhustega kasvatamise ja kasutamise kohta. Seni korraldatud aianduskursusi tuleks jätkata, tehes neid sisukamateks ja põhjalikumateks.

Ka tuleks edaspidistel koolimaja asukoha määramistel valida ikka maa-ala, mis võimaldab kooliaia asutamist. Ainult siis võime loota, et olukord paraneb ja koolimajade juurde tekivad kooliaiad vastavalt Eesti oludele.

Kooliuendusnurk

Tööst liitklassis nelja noorema õppeaastaga

V. Ordlik.

Üks noorema generatsiooni õpetajaist ütles tabavalt kolme klassi koostöötamise kohta: „See on kolmes kõõgis supikeetmine, kui kõigis pajad kipuvad üle ajama.“ Aga nelja klassiga?!

Sagedaseks küsimuseks kaasinimesilt, kuuldes sellisest klassikomplektist, on: kuidas saate sellega hakkama? Üks oli kord veidi uudishimulikum ja küsis, et kas niisugune klassikomplekt töös ei meenuta hullumaja.

Vaatleme allpool ligemalt, kuidas saada hakkama sellise kirju perega.

Esmajärguline tähtsus on liitklassis 4 õppeaastaga töötamisel viimisteldud tunnikaval. Selle koostamisel peale üldiste aluste (kergemad-raskemad päevad, ained, produktiivsem tööaeg jne.) tuleb silmas pida veel erinevusi, mis on tingitud nelja klassiga töötamisest.

Tähtsam neist on: tundide kõrvutamiseega katsuda vältida liigset kilustamist. Seks tuleb kõrvutada (õpetaja seisukohast) aktiivsema ja pas-

siivsema iseloomuga tunde. Sobivaim passiivse iseloomuga tund on näiteks joonistamine.

IV klassis esinevad juba loodusõpetus, ajalugu ja maateadus. Need ained nõuavad väga rohkesti õpetaja aktiivset osavõttu. Seepärast tuleb kombineerida tunnikava nii, et vähemalt üks tund nädalas jääks igaühele üksik-tunnina.

Allpool esitan näitena Mändjala algkooli 1934./35. õp.-a. tunnikava.

Tunnikava Mändjala 4-kl. (ühekomplektilises) algkoolis.

	Tööõpetus	Tööõpetus	Arvutusõp.	Emakeel	Kodulugu	I	Esmapäev
	"	"	"	"	"	II	
	"	"	"	"	"	III	
	"	"	"	"	Ajalugu	IV	
		Laulmine	Arvutusõp.	Emakeel	Emakeel	I	Teisipäev
		"	"	"	"	II	
	Kodulugu	"	"	Joonistam.	"	III	
Ajalugu	Loodusõp.	"	"	"	"	IV	
	Usuõpetus	Võimlem.	Arvutusõp.	Joonistam.	Emakeel	I	Kolmapäev
	"	"	"	"	"	II	
	"	"	"	Emakeel	"	III	
	"	"	Loodusõp.	"	"	IV	
		Laulmine	Arvutusõp.	Emakeel	Emakeel	I	Neljapäev
		"	"	"	"	II	
		"	"	Joonistam.	"	III	
	Maateadus	"	"	"	"	IV	
		Võimlem.	Arvutusõp.	Emakeel	Kodulugu	I	Reede
		"	"	"	"	II	
		"	"	"	"	III	
		"	"	"	Maateadus	IV	
		Usuõpetus	Arvutusõp.	Joonistam.	Emakeel	I	Laupäev
		"	"	"	"	II	
		"	"	Emakeel	"	III	
		"	"	"	Loodusõp.	IV	

Siin võiks pöörda tähelepanu järgmistele asjaoludele. Suur vahetund (20 min.) on 2. tunni järel. Võib näida liiga varajasena, kuid tõepoolest ta seda pole, kui võtta arvesse, et õpilased õige vara lahkuvad kodust ja unistena vähe söövad, eriti nooremad.

Teisipäevane III klassi kodulootund on liikuvus ühenduses IV klassi tunniga. Kui kesktalvel tulevad käsitlusele puhtkoduloolised teemad, siis liitub ta IV kl. maateadusega (liigub ise neljapäevale või loodusõpetus ja maateadus vahetuvad). IV kl. töötab kesktalvel iseseisvalt läbi üksikuid maakondi. Siis on õpetajal rohkem aega tegelda III klassiga.

I ja II klassil uues tunnikavas on nädalas vaid kaks kodulootundi. Alati aga üldõpetuse teemad ei ole nii laiaulatuselised, et nad haaraksid 3 päeva. Seepärast sageli kasutame kolmapäeval esimesest emakeele tunnist osa aega uue üldõpetuse teema arutluseks. Seda reedese kodulootunni arvel.

On püütud ka IV klassi üksiktunnid asetada nii, et neile järgneks samas aines liitunnid. Nii saab juba eelmises tunnis järgmiseks ette valmistada ja õpilased saavad asuda liitunnis kohe iseseisvale tööle.

Soovi korral võib usuõpetusetunde paigutada tööpäeva algusse.

Koostades aasta-töökava, tuleb neis aineis, mis ei nõua sammamullast edasiminekut I+II ja III+IV klassi ühendada, kusjuures kava käsitellakse üle aasta. Selline ühendamine on võimalik näiteks usuõpetuses ja laulmises. Viimases siiski ei saa noodiõpetust III ja IV kl., mis ka nõuab järkjärgulist edasisammumist, täiesti ühendada.

Õpilaste ülemmääraks neljaklassilises liitklassis on 40. Õnneks mõnikord on neid vähemgi. Laulukoori moodustamisel on tavaliselt vanemaid õpilasi vähe. Kui soovitakse esineda koolipidudel siiski suurema laulukooriga, siis mõningate pidulaulude õppimiseks võib ühendada kõik 4 klassi. Peetagu silmas vaid hääleulatust!

Võimlemistunnis osutub paratamatuks kõigi 4 klassiga koostöötamine soole ja vanusele vaatamata. Seks tunniks aga peame piinliku hoolega valima mänge ja harjutusi, mis oleksid kõigile huvitavad ja jõukohased.

Teisteski tundides esineb päris sageli mõninga küsimuse ühine arutelu. Vanema klassi õpilastele kujuneb see kordamiseks, kuid eks too ole õppimisel väga kasulik. Ka kollektiivtöiks ja arendavaiks etteütlusiks saab edukalt ühendada I+II ja III+IV kl. Eriti sobivad nendeks töödeks on tunnid, mil teised 2 klassi joonistavad.

Sama tähtsus kui aasta-töökaval on päeva-töökaval ja tööjaotusel tunnis.

Aktiivne töötamine (õpetaja suhtes) iga klassiga on ajaliselt väga piiratud. Arvutades saaksime $50 : 4 = 12,5$ (min.). Nii vähese ajaga tuleb selgitada väga palju. Selles peitubki sellisel komplekteeritud liitklasside valusaim koht. Andekale õpilasele vahest piisab sellest ajast, et töötada ülejääv aeg iseseisvalt, kuid andetule on see vaid tilk vett kuumale kivile. Kui aga uus aine jääb arusaamatuks, siis ei tule ka midagi iseseisvast tööst välja. Nii langeb andetu õpilane teadmatus järkjärgult ikka madalamale ja lõpuks kaotab jalgealuse. Eriti neis aineis, kus järgmine samm tugineb eelmisele (näit. matemaatikas). Raskeks osutub ka andetute õpilaste alatine individuaalne järeleaitamine.

Pealegi kui piirduda vaid veerand-õppetunniliste selgitustega, siis tekitab see ka killustamist ja ei lase töösse süveneda.

Ütleme et I kl. satub aktiivne 10 min. tunni algusse. II kl. tuleks see 10 min. pärast. Vaevalt on saadud süveneda töösse, kui juba õpetaja kisub sellest tööst õpilased välja, et mõningate minutite järel jätta jälle nad iseseisvalt tööle. Nii ka teistes klassides. IV kl. jääks, kui nii edasi minna, aktiivne killuke tunni lõppu. Kokkuvõtte tegemiseks sobiv, kuid uut selgitades jääks kõik sidumata ja süvendamata ning ununeks juba vahetunnis.

Kõike eelmist arvesse võttes osutub palju tagajärjekamaks aktiivse tunni-osa (ikka õpetaja suhtes) suurendamine igas klassis. Paratamatult tuleb siis kord ühel, kord teisel klassil töötada kogu tund iseseisvalt. Isegi 15 min., s. o. kolmandik õppetundi, osutub sageli lühikeseks. Tuleb töötada siis pool õppetundi ühe klassi juures. Sellisel korral kahel klassil tuleb töötada kogu tund iseseisvalt. Vanemad õpilased võivad seda kasutada isegi üheks ja samaks tööks (arvutamine, kirjandi koostamine), kuid nooremale on see

aeg küll liialt pikk. Sel puhul tunni lõpupoole tekib tüdimus ja väsimus, langeb huvi, mille tõttu tükitakse tegelema kõrvaliste asjadega, eriti emakeeletunnis. Viimases üldse on raske leida nooremaile õpilasele, kui tahakski, nii pikki töid, mis kestaksid kogu tunni. Matemaatika köidab enam, sest iga ülesanne on uus probleem. Uusus ei lase langeda huvi. Nooremais klassis tuleb töö tunnis tingimata jaotada. Kui esimesel pooltunnil oli näiteks vaikne lugema-õppimine, siis teisel võib olla kirjalik harjutus. Üleminek sellistel juhtudel toimub ilma pikema selgituseta. See on võimalik, kui harjutus on juba enne ette valmistatud.

Nelja klassiga korraga töötades ei saa usaldada tööjaotust tunnis ja päevas ainuüksi mälule. Kirjalik ülesmärkimine on siin tingimata tarvilik. Teisiti ei saa vältida töös unustamisi, segadusi, lünki jne. Väga sobiv on tunni „sõiduplaan“ koostada joonelisele paberile, iga tund näiteks 4 joonevahet (à veerand õppetundi), kõik klassid kõrvuti. Sellisele tööjaotusele pilku heites saame alati selge ülevaate töökäigu kohta nii üksiktunnis kui ka kogu päevas. Iga päeva jaoks terve poogna lehekülj! Sinna on hea teha veel muidki märkusi. Kevadeks saame sellest päris paksu raamatu.

Meetodi valikust oleneb liitklassidega töötades, eriti neljaga, lõpmata palju. Mida teeksime näiteks küsimis-kostmis-meetodiga sellises liitklassis! Siin ei ole kuigi palju vaja pead murda, missuguse meetodi järgi tööd korraldada, sest on vaid üks, millega võime saavutada maksimaalseid tagajärgi — individuaalne tööviis.

Individuaalne tööviis kirjalikkude tööjuhatusete abil on päästerõngaks õpetajale. Tööjuhatusetega saame olla korraga kas või nelja klassi juures, kuid me ei tarvitse seejuures sugugi hüpata ühe klassi juurest teise juurde. Tööjuhatus kirjalikult juhatab töö kätte, annab juhatusi töökäigu kohta, juhhib tähelepanu tähtsamatele kohtadele jne. Nii õpetajal jääb vaid töö alguses anda sissejuhatus, lõpul teha kokkuvõte ja kontrollida õpilaste teadmisi.

Kasutan J. Käisi ja ta kaastööliste lugemikke, matemaatika töövihke, trükitud tööjuhatusi koduloos, loodusõpetuses ja maateaduses nende ilmumiseist saadik. Neile suuresti olen tänu võlgu, et töö on olnud tagajärgi ja endal töökoorma all ei tarvitse kokku langeda.

Aga I ja II klassis?

Ka seal on kasutusel tööjuhatusi, kuigi mitte just sellisel kujul kui vanemais klassides. Nii lugemikud „Esimesed vaod“ sisaldavad kirjalikeks harjutusiks tööjuhatusi iga lugemispala lõpus rikkalikus valikus. Neile lisaks veel harjutused „Emakeele töövihk“ I ja II klassile.

„Õpilase arvutusvihk“ on ju ka omamoodi tööjuhatusete-kogu matemaatika töötunniks. Samuti ka vastilumunud „Arvutuskaardid“. Mõlemad meetodiliselt eeskujulikult koostatud, mis omakord vähendab selgituste vajadust.

Loomulikult aga I ja II klass nõuab palju enam õpetaja aktiivset osavõttu tunnist kui vanemad klassid. Eriti veel I klass sügisel. Ei saa ju asuda iseseisvale tööle kui puudub lugemis-, kirjutamis- ja arvutamisoskus. Käsi-käes oskuste kasvamisega kasvab ka iseseisev individuaalne töötamine.

Kõige enam töötavad iseseisvalt tööjuhatusete järgi IV klassi õpilased ja just ajaloo, loodusõpetuses ja maateaduses. Peale selle esineb tööjuhatusete järgi ka teistes tundides. Näiteks emakeeletundides, eriti keeleepetuses.

III klassis areneb töö tööjuhatusete järgi kõige enam koduloos. Matemaatikatundides kasutavad nii III kui ka IV kl. „Matemaatika töövihku“.

Loomulikult trükitud standardtööjuhatusi ei saa alati kasutada ümber-töötamatult ja kohandamatult kohalikkudele oludele. Ka tuleb päris uusi koostada. Nii puuduvad tööjuhatused trükitult emakeeles ja head tööjuhatused ajaloo. Nende koostamisel ja paljundamisel tuleb õpetajal näha palju vaeva, kuid tagajärjekas töö on selle tasuks.

Kogu aeg suureneb individuaalseks tööks tarvisminevate töö- ja käsi-raamatute arv. On ilmumas lisaks III ja IV kl. „Matemaatika töövihule“

ka „Arvutuskaardid“. Samuti neile klassesse „Emakeele töövihk“. Ka pedagoogilistes ajakirjades leidub viimasel ajal rohkesti näpunäiteid („Kasvatus“, „Kooliuuenduslane“).

Liitklassides ei jää kuigi palju aega kontrollimiseks. Kui tahaksime seda veel teha õpilasi jutustada ja suusõnaliselt küsimusi vastata lastes, siis jääksime varsti ajapuudusesse. Pealegi need hindamised, mis tugenevad eespoolmainituile, on küllalt puudulikud. Seepärast tuleb kasutada liitklassides kontrollitava hendi testi rohkem kui kuski mujal. Testi läbiviimine tunnis ei võta palju aega ja me saame objektiivse pildi õpilaste teadmusest. Küll nõuab aga seevastu testi koostamine ja paljundamine rohkesti vaeva ja ajakulu õpetajalt.

Üldiselt on töö liitklassides võrratult raskem tööst üksikklassides. Eriti siis, kui on komplekteeritud neli ja enam klassi. Töö tagajärjed aga ei ole alati sugugi viletsad. On teada juhtumeid, kus nelja klassiga koos töötades saavutati palju paremaid tagajärgi kui ühe klassiga, kuigi viimases on töötingimused palju paremad. Oleneb väga palju töökorraldusest ja õpetaja energiast. Viimast peab omama liitklasside õpetaja õige suures kvantumis.

Kaardivõrgu tundmaõppimisest

B. Rea.

Kaardilugemise ajalisteks alusteks on kaardimõõdu ja -võrgu tundmine. Kogemused ja tähelepanekud näitavad, et nii kaardimõõdu kui ka -võrgu tundmaõppimisele on seni harilikult vähe rõhku pandud. Piirdatakse ühekordse seletusega ja mõninga harjutusega. 5. õppeaasta maateaduse tööjuhatuses (Joh. Käis — B. Rea) on hoolt kantud, et peagu iga tööjuhatus sisaldab ka ülesandeid, mis nõuavad kaardimõõdu tarvitamist. Tihti korduvad ka ülesanded kaardivõrgu tarvitamisest. Sellele vaatamata võib tihti kuulda kurtumisi, et õpilased ei tunne ikkagi tarvilisel määral kaardivõrku. Sageli võib kuulda õpilasilt või leida nende teis lauseid: „lõuna pikkus“, „ida laius“. Näib et õpetajad tihti piirduvad kaardivõrgu käsitlemisel vaid lühikese seletusega ja üksiku tööjuhatusena (Joh. Käis — B. Rea. Maateadus V, tööjuh. 3). Kaardivõrgu käsitlemisel tuleb aga õpilasil tutvuda terve rea uute mõistetega: rööbikud, meridiaanid, kraadid, geograaf. pikkus, geograaf. laius jt.

Oleks vahest ekslik püüda kogu seda materjali korruga ja lühikese aja vältel suruda õpilaste teadmusse. Eeltoodud näidetest selgub, et omandatakse vaid tühjad sõnad, millel puudub vastav sisu. Isiklikult olen talitanud järgmiselt. Esmalt olen harjutanud õpilasi ruudulisel või mm-paberil antud punktkoordinaatide määramises, ja ümberpöörduvalt, tarvitades seejuures koordinaatidena ekvaatorit ja algmeridiaani. Siis järgnes kraadi mõiste ja samasisulised harjutused juba kaardil. Alles peale selle, kui õpilastel nüüd on kujunenud kindlaks harjumuseks koha asendi määramiseks otsida, kui kaugel ta asub ekvaatorist ja algmeridiaanist, siirdun mõistetele „geogr. laius“ ja „geogr. pikkus“ ning vastavatele harjutustele. Esimesed harjutused punktide koordinaatide määramises oleks ju võinud ka teha kohe kaardil, kuid olen siiski eelistanud mm- või ruudulist paberit. Esiteks pole koolil maakera-kaarti, väikestel kontuurkaartidel pole aga geograafilisi nimetusi. Teiseks on punkti asendi määramine kaardil seotud lisaraskustega: kaardil ei ole märgitud kõiki rööbikuid ja meridiaane ja neid tuleb lugeda kaardi äärdil (kui tihti ei aja õpilased neid arve segi ja loevad laiuse ° meridiaanide omadeks, ja ümberpöörduvalt!).

Allpool lühike ülevaade kaardivõrgu tundmaõppimise töökäigust.

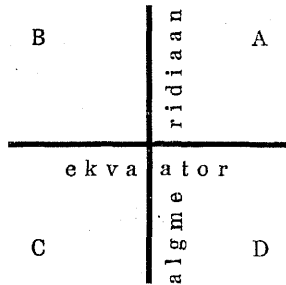
I.

Tööjuhatusetele nr. 1 ja 2 (Joh. Käis — B. Rea. Maateadus 5. õppeaasta) järgneb ühine klassitöö. Õpetaja juhib tähelepanu teistele (peale enne tuntud ekvaatori) gloobusel olevaile joontele — kaardivõrgule: rööbikuile ja meridiaanidele. Kuidas loetakse rööbikuid ja palju neid on? Kuidas loetakse meridiaane ja palju neid on? Milleks vaja kaardivõrku? Näide hukkuvast laevast, kel vaja teatada oma täpne asukoht. (Vt. ka „Kooliuuenduslane“ 1934, nr. 3). Õpetaja näitab mõned kohad gloobusel ja õpilased määravad, kas asuvad nad ekvaatorist põhja või lõuna poole ja algmeridiaanist ida või lääne pool. Ekvaatori, rööbikute ja meridiaanide leidmine poolkerade-kaardilt. Mõned õpilased näitavad kohti poolkerade-kaardil, teised määravad, kus pool ekvaatorist ja algmeridiaanist nad asuvad.

II.

Tööjuhatus nr. 1.

Määran kindlaks, kui kaugel asuvad punktid A, B, C... ekvaatorist ja algmeridiaanist. Märgin ise veel punkte ja määran kindlaks nende asendi.

1. Punkt A asub ekv.-st poole cm; algmerid.-st poole cm
2. Punkt B asub ekv.-st poole cm; algmerid.-st poole cm

Märkus: Vabalt valitud punktide asendi määramist kontrollivad õpilased vastastikküsi ise.

Tööjuhatus nr. 2.

Märgin järgmised punktid:

- A asub ekvaatorist põhja poole 3 cm; algmeridiaanist ida poole 2 cm
 B asub ekvaatorist põhja poole 4 cm; algmeridiaanist lääne poole 5 cm
 C asub ekvaatorist lõuna poole 3 cm; algmeridiaanist lääne poole 5 cm

Märkus: Õpilastele on antud mm- või ruuduline paber, kuhu nad joonistavad ekvaatori ja algmeridiaani (koordinaadid) ja märgivad vastavad punktid.

III.

Ühine klassitöö.

Kaardi mõiste selgitamine. Mõnede kohtade asendi määramine poolkerade-kaardil (ekv. lõuna või põhja pool ja mitmendal ^o-dil? Algmeridiaanida või lääne pool ja mitmendal ^o-dil?).

Tööjuhatus nr. 3.

Kui kaugel asuvad ekvaatorist ja algmeridiaanist järgmised kohad?

1.

1. Leningrad asub algmeridiaanist poole⁰; ekv.-st poole⁰
 2. Port-Natal asub algmeridiaanist poole⁰; ekv.-st poole⁰

2.

1. Algmerid.-st 25⁰ ida poole ja ekv.-st 35⁰ põhja poole asub
 2. Algmerid.-st 90⁰ lääne poole ja ekv.-st 30⁰ põhja poole asub

IV.

Ühine klassitöö.

Selle asemel, et öelda: Leningrad asub ekvaatorist põhja poole 60⁰ ja algmeridiaanist ida poole 30⁰, öeldakse lühemalt: Petrograd asub põhjalaiuse 60.⁰-dil ja idapikkuse 30.⁰-dil. Koha kaugust ekvaatorist põhja ja lõuna poole nimetatakse selle koha geograafiliseks laiuseks. Koha kaugust algmeridiaanist ida ja lääne poole nimetatakse selle koha geograafiliseks pikkuseks. Sõnastatakse ümber mõned näited tööjuhatuses nr. 3, tarvitades ütlusi „pikkus“ ja laius“.

V.

Järgneb tööjuhatus nr. 3 ühes täiteülesandega (Joh. Käis — B. Rea. Maa-teadus. 5. õppeaasta).

VI.

Lõppeks mõningaid ülesandeid koha geograafilise asendi määramiseks: Ahto Valteri reis, laevade avariid (ajalehist), või oma kombineeritud.

Kroonika

Maateaduse õpetajate päev Tallinnas.

Kevadepühade vaheajal, 23. ja 24. aprillil käesoleval aastal korraldab Tartu Keskkooliõpetajate Ühingu maa- ja loodusteaduse sektsioon Tallinnas maateaduse õpetajate päeva, millest võivad võtta osa õpetajad alg- ja keskkoolidest ning gümnaasiumidest. Geograafiaõpetajate päev on esimene sellesarnane Eestis. Varem on geograafia õpetamisega seotud küsimusi arutatud koos loodusteaduse küsimustega. Suur enamus eesti pedagooge, kes geograafiat õpetavad, on oma hariduse omandamisel läbi käinud valdavalt loodusteadusliku kooli ja geograafia on loodusteaduse kõrval jäänud rohkem tagaplaanile. Seda ainet käsitletakse tihti kõrvalise ainenäiteks matemaatikuid, õpetamiseks loetakse küllalt sobivateks õpetajaid, kelle eriharidus kuulub hoopis teiste teaduslike distsipliinide valdkonda, näiteks matemaatikuid, ajaloolasi, keelteõpetajaid. Suhtumine geograafiasse säärasest seisukohast on aga täiesti ekslik. Geograafia on muutunud endisest ebamäärasest geoloogia ja teiste loodusteaduste konglomeraadist iseseisvaks teaduseks kindlate ees-

märkide, ainese ja tööviisidega. Ta vajab küll abiteadusi loodusteaduste, aja-
loo, majandusteaduse ja sotsioloogia alalt, aga ta on kristalliseerunud selge-
jooneliseks eriteadusharuks, mida pole võimalik tulemusrikkalt õpetada isi-
kuil, kellel puudub vastav ettevalmistus. Samuti on vajaline, et geograafiat
käsitellakse õpilase arenemisastmele ja eale vastavalt. Materjali rohkuse ja
mitmekesisuse tõttu nõuab aine hoolikat liigestamist õppeaastate järgi. Geo-
graafia kasvatuslik, üldhariv ja praktiline väärtus rahvusteadliku eestlase
ja haritud eurooplase kohta on suur ja vastuvaieldamatu.

Geograafia kui õppeaine tähtsust eri seisukohtadest, geograafia seis-
korda Eesti ja võrdlevalt välismaade õppekavades, õpilaste ealist sobivust
geograafia eriosade käsitlemisel ja geograafia õppekavade küsimust alg-
eriti aga keskkoolis ja gümnaasiumis käsitellakse esmakordselt laiemas ula-
tuses eeloleval geograafiaõpetajate päeval.

Päeva kavas on ette nähtud referaadid ülikooli õppejõududelt, keskkooli,
gümnaasiumi ja algkooli õpetajailt.

I. Geograafiliste teadmuste vajalikkus:

- 1) üldhariduslikust seisukohast,
- 2) riigi geograafilise asendi seisukohast,
- 3) kõrgema hariduse seisukohast.

II. Õpilase arenemisaste geograafia õpetamise eeldusena:

- 1) õpilase iga ja ettevalmistus geograafia kui iseseisva tea-
dusharu õpetamises,
- 2) geograafia õpetamine välismail.

III. Geograafia õpetamise seisund Eestis:

- 1) geograafia õppekavad Eestis enne ja nüüd,
- 2) geograafia õpetaja eesti keskkoolis,
- 3) geograafia osana tervikulisel kooliõpetuses.

IV. Geograafia õppekavad:

- 1) missugused peaksid olema geograafia õppekavad kesk-
koolis ja gümnaasiumis,
- 2) missugused peaksid olema geograafia õppekavad algkoolis.

Jakob Vestholm †

10. märtsil lahkus elavate hulgast meie tuntud koolimees Jakob Vest-
holm. Temaga on kaotanud meie õpetajate pere oma tublimaid liikmeid. Ta
oli väsimatu töömees, kes kogu oma tööjõuga andus koolitööle. Oli armas-
tatud ja lugupeetud õpilaste kui ka ametikaaslaste poolt. Lahkunu oli Tal-
linna Õpetajate Seltsi asutajaid liikmeid.

Tema gümnaasium läheb üle vastava seaduse põhjal loodud sihtasutisele.

August Schulzenberg †

14. märtsil varises maamulda Põltsamaa ühisgümnaasiumi juhataja
August Schulzenberg. Peale koolitöö, millele lahkunu on andunud täie innu
ning armastusega, ta on olnud agar seltskonnategelane, kelle tööpõld ulatus
kaugele väljaspool kooliseinu.

Paul Pedisson †

Kolmas kaotus õpetajate peres lühikese aja jooksul! Lahkunu oli Kad-
rina algkooli juhataja, kus on töötanud suure energia ning hoolega. On töö-
tanud õpetajate organisatsioonides, ka Õpetajate Liidu juhatuses.

Uus ajakiri „Teater“.

M. a. novembrikuust algas ilmumist Tallinnas lavakunsti ja -kirjanduse
kuukiri „Teater“. „Teatri“ peatoimetajaks on „Estonia“ direktor Paul
Olak.

Ajakirja „Teatri“ põhiülesandeks on teatriküsimuste ulatuslik ja igakülgne käsitlemine; samal ajal tahab ajakiri puudutada kokkuvõtlikult aga ka teisi kunsti ja kirjanduse alasid nagu kujutav kunst, muusika, tants, ilukirjandus jne., sest sünteetilise kunstina on teatril kõige lähedasemaid kokkupuuteid teiste kunstialadega.

Erilist tähelepanu tahab ajakiri pöörda meie maalavadele, kus areneb hoogus ja tulemusrikas töö, aga tihtigi häid kavatsusi jääb teostamata oskamatus tõttu. Ajakiri „Teater“ annab oma veergudel praktilisi näpunäiteid näitejuhtidele, näitlejaile, dekoraatoreile, deklameerijaile jne., ning ajakirja kvalifitseeritud kaastöölise pere on kindlustuseks, et siin maalavade tegelesile esitatakse kõige tulusamat ja vajalisemat.

Ajakirja „Teater“ ilmub 1935. a. 9 numbrit, üksiknumber 25 senti, aastakäik kojusaatmisega kaks (2) krooni. Toimetuse aadress: Tallinn, Kunstihoone, pstk. 354.

Välismaalt

Poola kooliseadus 11. III 1932. aastast.

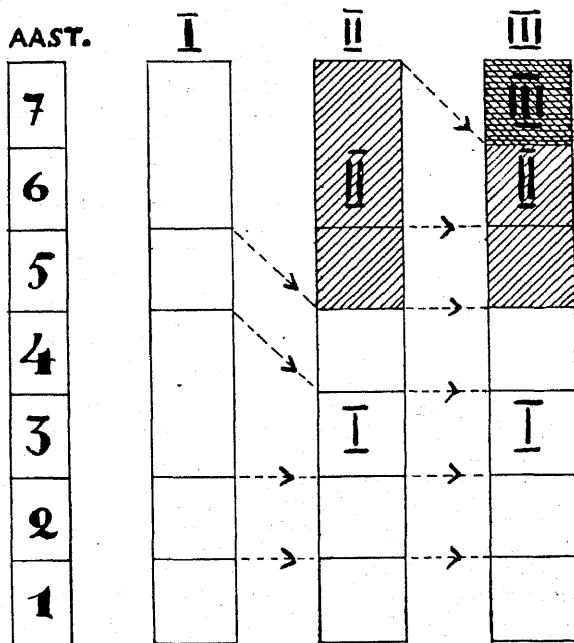
Pärast maailmasõda muutunud olukorrast tingitud uute aluste ja normide otsimised avaldusid eriti üldises koolipoliitikas. Nii on põhjalik reform läbi viidud Itaalias. Äärmiselt konservatiivne Inglismaa ja mitte vähemini konservatiivne Prantsusmaa on osalt oma koole reformeerinud ja töötavad kooliuuenduse alal järjekindlalt edasi. Täiel määral teostatud on reform Belgias, Rumeenias, Ungaris ja Bulgaarias, kuna Tšehhoslovakkias on selleks eeltöö täies hoos. Vaatamata kirjule hariduspoliitikale Põhja-Ameerikas, on siingi märgata püüdu kooliaparaaadi uuele alusele seadmiseks.

Meie naaberriikidest on Poolal olnud küllalt raskusi võita oma kooli loomisel. Poola praegune põlv on küllalt erineva kasvatuses saanud kolmes riigis: Saksa-, Austrias ja Venemaal. Selletõttu oli ühise keele leidmine ühtlase koolisüsteemi loomiseks äärmiselt raske. Endiste võimude pärandid polnud kuigi kohased ei uuele vabariigile, tema rahvale ega sõja mõjul muutunud seltskondlikule ega majanduslikule elule. Jõuti küllalt üksmeelselt rajada kogu koolisüsteem 7-aastasele algkoolile. Peagi olid sellele välja töötatud kasvatus- ja haridussihid, ilmusid vastavad kooliraamatud. Suurimaks tüliõunaks aga sai keskkooli küsimus: kas säilitada ennesõjaaegne kolmele-neljale algkooliklassile rajatud 8-aastane keskkool, või luua uus gümnaasium, mis tugeneks 7-aastasele algkoolikursusele. Esimest voolu pooldas minister Grabski; ta esitas 1925. a. seimile oma sellekohase seaduse-eelnõu, kuid see ei tulnud kaalumisele. Teise voolu pooldaja, minister Dobrucki jätkates minister Barteli tööd, esitas seimile 1927. a. seaduse-eelnõu, milles ta pooldas 7-aastasele algkoolile rajatud 5-aastast keskkooli, — kuid temalgi polnud sellega rohkem edu. Esialgu asuti siis tööle min. Lukasevitši kompromisskava järgi: 8-aastane gümnaasium jagunes 3-aastaseks alam- ja 5-aastaseks ülemastmeks. S. o. algkoolikava oli võrdne gümnaasiumi kavale 3.—4. klassini. Andekamad õpilased, kes soovisid omandada keskkooliharidust, astusid 3. algk. klassist 1. güm. klassi, teised võisid seda teha 4. algk. klassist. Min. Dobrucki pooldajad jäid nüüd lootma, et alamastme lahutamine gümnaasiumist on vaid ajaküsimus, kuna 8-aastase gümnaasiumi pooldajad olid esialgu ka rahuldatud — ning asuti tööle — kuid mitte kogu Poola riigi territooriumil. Puudus kogeriihiliselt maksev kooliseadus, ja seega ühtlus koolikorralduses. Aastate kogemused ja pidev töö kandsid viimaks soovitud vilja: 11. märtsil 1932. a. valmis kooliseadus, mida nüüd aastast aastasse järjekindlalt teostatakse üle riigi. 11. märtsil 1932. a. keskkoolis õppijad jätkavad kooli endise süsteemi järgi, kuna 1. klass uue kava järgi hakkas töötama 1932./33. kooliaastast peale.

Samuti valmivad järkjärgult kooli õppekavad, kuna esialgu töötati välja raamkavad ja üldised olude-, uute ideaalide- ja elunõuete-kohased juhtnöörid õppe- ja kasvatustöös. Varem oli tähtis vaid seltskondliku eliidi arendamine, kelle käes oli riikide saatus; nüüd on aga demokraatliku korra tekkimisega tähtsaimaks ülesandeks saanud massi harimine, teadliku riigikodaniku kasvatamine. Koolireform püüab haridust kättesaadavamaks teha laiemale rahvakihtidele, püüab rahvast ühtlustada, juhtides ta ühisele eesmärgile ja ideaalile võimalikult kauakestva ühise hariduse ja kasva-

POOLA ALGKOOI

11. III 1939. A. PEALE

Joon. nr. 1.

tuse abil, silmas pidades seejuures kogu koolisüsteemi elastsust, s. o. kaotades võimalust mööda ummikuid ja võimaldades üleminekut ühest koolitüübist teise võimalikult väikese energiakuluga. Viimane on tähtis eriti üleminekul kutsekoolist üldhariduslikku kooli, ja vastupidi.

„Hariduse üldsihiks on anda riigile — kohusetruusid, teadlikke kodanikke“ — nagu seda mainitakse seaduse sissejuhatavas osas — kodanikele aga anda võimalikult täielik religioosne, moraalne, teaduslik ja füüsiline arenemisvõimalus kui ka hea ettevalmistus elule. Üldkooli (meie algkoolile vastav) tähtsaim ülesanne on kõigepealt: lähendada kõikide seltskonnakihtide lapsi ühises koolis, äratada neis ühiseid huvisid ja rakendada nad ühiste ideaalide teenistusse. Massikultuuri tõstmine nõuab muidugi teataval määral ohvreid haritlaste kihi poolt, kuid see on möödapäästamatu. Selle-

pärest on seaduses ette nähtud vähemalt 6-a. ühiskasvatus. See teostub alg-, või nagu teda poola keeles nimetatakse: üldkoolis.

Kuni 1932. aastani teoreetilisel 7-aastane koolikohustus polnud kaugeltki läbi viidud kogu Poola riigi territooriumil. Ka oli kõigile algkoolidele määratud kava võimatu ühtlaselt läbi viia nii erinevas oludes, nagu seda on näiteks Poola suurlinn ja mõni metsatagune, raudteest eemal asuv külanurk. Vastavalt oludele jagunes Poola endine üldkool organisatsiooniliselt 7 tüübiks: ühe-, kahe-, kolme-, nelja-, viie-, kuue- ja seitsmeklassiliseks algkooliks, mille juures „klassi“ all mõisteti koolis töötavate õpetajate arvu. Üheklassiline (s. o. 1 õpetajaga) algkool töötab 7 aastaga läbi 4 osakonda seitsmeklassilisest algkoolikavast, kaheklassiline — 5, kolme- kuni seitsmeklassiline — kava täies ulatuses. Võõrkeeli õpiti ainult 6- ja 7-kl. kooles viimaseis klassides. Arusaadavalt on seotud peagu ülepäästamatute raskustega samaulatusliku kava läbitöötamine nii erinevas kooles, ja tegeliku õpilase arenemise kindlaksmääramine teise kooli astumisel oli võimatult raske. Seda silmas pidades loodi 1932 .a. seadusega 3 üldkooli organisatsioonijärku (joonis 1).

I — s. o. madalam. org. aste realiseerib kava esimese järgu ühes II ja III järgu tähtsamate elementidega 7 aasta jooksul;

II org. astme kool teostab I ja II kavajärgu ühes tähtsamate elementidega III järgust sama aja jooksul. III organ. astme kool realiseerib kõik kolm kavajärku 7 aastaga täiel määral. (Iga kavajärk moodustab omaette terviku.)

III astme algkool teostab kava I astme esimese 4 kooliaastaga, teise astme — 5. ja 6. aastal, kolmanda — 7. aastal. Sellisel astendamisel on kolmekordne tähtsus: ta 1) kergendab kava kohandamist õpilaste arenemisfaasidele; 2) võimaldab madalama organ. ostme koolile põhjalikult läbi töötada vastava org. astmele kava-terviku; 3) kergendab sellest huvitatud ringkonnile orienteeruda vastava kooli tasemes eespoolmainitud terminoloogia abil.

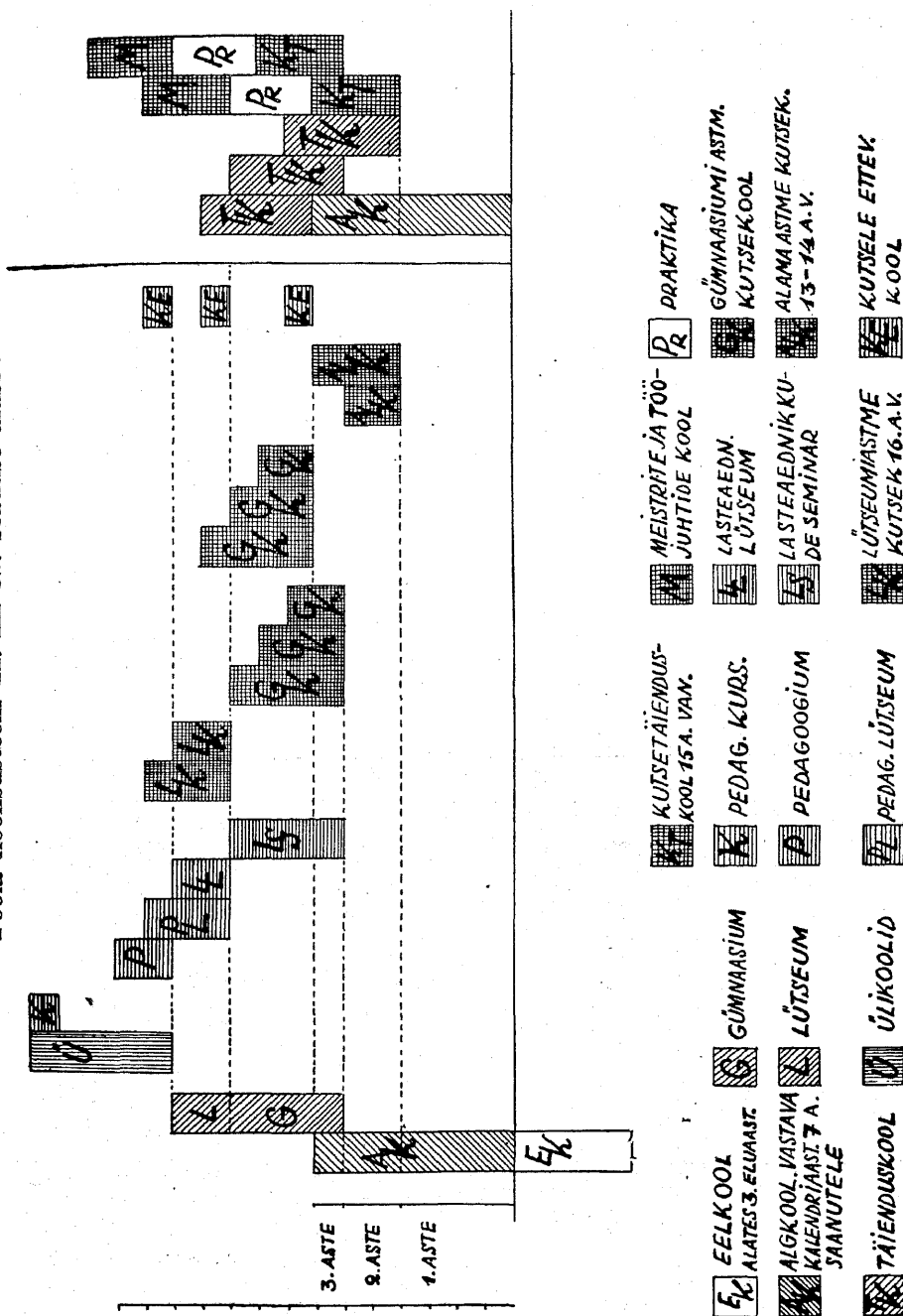
Kõigil, kes ei taha jätkata haridust, on sunduslik täiendav haridus kuni 18. eluaastani. See teostub täienduskoolustel ja kutsetäienduskoolides. Tegelikult viiakse see kohustus ellu ainelise võimaluse piires.

Kuna algkool (üldkool) tahab pakkuda kõige hädatarvilikumaid teadmusi ja miinimumi majanduslikku ettevalmistust, on keskkooli eesmärk viia noor kodanik kultuurilise arengu täiuse teele. Selleks on jälle tarvilik küllaldane aja kestvus. Ühiskondlik-riiklikel põhjusil ei või keskkool aga siiski 8-aastaseks jääda, samuti mitte pedagoogilisel kaalutusel; et tema ülesandeid on õpilaste kohandamine teadusliku mõtlemisviisiga, on nõutav teatav küpsus, ja keskkooli astuja peab olema vähemalt 12-aastane.

Toetudes käesoleva seaduse järgi II kavajärgule, s. o. 6-aastasele algkoolile, peab ta kestma vähemalt 6 aastat, sest 10-aastased kogemused on näidanud, et isegi 7-aastane algkool ei suuda põhjalikult kava läbi töötada. Sellega on leitud tarvilikuks vähemalt 6 aastat keskkooli, s. o. üldharidust. Viimane on ühiskondlikus elus niivõrd tähtis, et teda ei tohi kutsekooliski kõrvale jätta. Seadus rõhutab seda eriti, ning toetab üldhariduslikule tasemele ka kutsekoolide astmenduse — ka ülikool on ju teataval määral kutsekool!

Jättes puudutamata kunsti- ja sõjakoolid (akadeemiad), arvestab seadus seda, et ülikool (kõrgem kool) valmistab ette kaht tüüpi kutseteadlasi: teaduslikke uurijaid ja kõrgema tüübi praktikuid-eriteadlasi. Selleks vajavad kõrgemad koolid vastavat inimmaterjali nii üldhariduslikest kui ka kutsekoolidest, ning selle saamine oleneb palju selektsioonivõimalustest. Kõik üld- kui ka kutsehariduslikud keskkoolid on rajatud ühisele alusele: üldkooli II järgule. Selle lõpetades algab 1. selektsioon. Osa õpilasi jätkab oma haridust sundusl. täienduskoolides, või III org. järgu 7. õppeaastal, teised astuvad kas haridusl. keskkooli või keskkooliastmel. kutsekoolidesse. Tulevat ka ette, et keskkoolile ebaküpseks osutunud II kavajärgu lõpetaja on vastava küpsuse saavutanud 7. õppeaastal, ja astub siis alles keskkooli (I organ. astmelise üldkooli lõpetajal on edasipääsemine siiski seotud aja-

Poola koolististeem 11. III 32. seaduse alusel.

kaotusega). Võõrkeelt õpitakse alles keskkoolis. Viimaselt nõutakse peale intellekti arendamise ka kohandamist praktilistele elunõuetele. Parema selektsiooni saavutamiseks jaguneb keskkool kahte tsüklisse: 4- aast. gümnaasium ja 2-a. lütseum, millest jälle kumbki moodustab omaette terviku. Gümnaasiumis on sundusl. ladina keel või tüübile vastavalt teised ained. Gümnaasiumi lõpetades avaneb võimalus — kas siirduda kutsealale, edasi õppida lütseumis või teenistusse astuda. Lütseumid jagunevad harudesse, mille didaktilise aluse moodustavad vastavalt valitud ainete rühmad. Kolmas selektsioon on lütseumi ja ülikooli (akadeemiate) lävel.

Seadusega on püütud päästa kutsekooli üldiselt juurdunud eelarvamus-est, nagu oleks ta midagi alamat üldhariduslikust koolist, sellega mõjutades ühiskonna psüühikat. Nii riigi- kui ka sõjaväeteenistuses arvestatakse nüüd kutsekoole nagu vastavajärgulisi üldhariduslikke õppeasutisi.

Kutsehariduse annavad uue seaduse järgi a) kutsekoolid ja b) kutsekursused. Kutsekoolid jagunevad: a) kutsetäienduskoolideks, b) puhttüübilisteks kutsekoolideks, c) kutsele ettevalmistuskoolideks. Kutsetäiendukooli kava tugeneb I või II organisatsioonistmele. Vastavalt üldhariduslikule tasemele jagunevad puhttüübilised kutsekoolid a) alamastme kutsekoolideks, b) gümnaasiumi-astme kutsekoolideks, c) lütseumi-astme kutsekoolideks. Esimesed tuginevad algkooli I kava astmele, teised II või III astmele, kuna lütseumi-astmelised kutsekoolid tuginevad täielisele gümnaasiumi kavale.

Kutsele ettevalmistuskoolid on uuetüübilised, eriulesannetega, 1-aast. kursusega koolid, määratud igasuguste koolide igasuguste astmete lõpetajaile (kõigepealt üldharidusl. koolide lõpetajaile) kutsealaste teadmuste andmise eesmärgiga. Kutsekursused on mõeldud vastavais kutseharudes spetsialiseerumiseks.

Peale selle on veel meistrite ja tööjuhatajatekoolid ja üldhariduslikud täienduskursused mitmesuguste astmete kutsekoolide lõpetajaile, et neile kergendada üleminekut vastavasse kõrgema astme kutsekoolidesse.

Algkooliõpetaja-kutse saamiseks tuleb lõpetada neljaklassilisele gümnaasiumile rajatud kolmeaastane lütseum, või üldharidusliku lütseumi lõpetanult kaheaastased kursused.

Üldharidusl. keskkoolide õpetajad, algkooliõpetajad ja lasteaednike ettevalmistavate kutsekoolide õpetajad saavad oma hariduse kõrgemais õppeasutis (ülikoolis, akadeemias), milliseile lisanduvad vähemalt aastased pedagoogilised kursused ja pedagoogiline praktika.

Lasteaednikkude seminarid on nelja-aastased ja toetuvad algkooli II astmele; on ka neljaklassilisele gümnaasiumile rajatud kaheaastase kursusega lasteaednikkude lütseume.

Ülikoolidesse võetakse vastu üldhariduslikkude, pedagoogiliste, lasteaednikkude lütseumi ja lütseal-astmeliste kutsekoolide lõpetajaid, kes peavad esitama ülikooli astumist õigustava küpsustunnistuse.

Silmas pidades õppijate füüsilist heakäekäiku, on revideerimisele võetud ka kooliaasta korraldus. Vastavalt eriteadlaste uurimustele (Lobsien, Lehmann, Peterson, Schnyten, Wertlind) on õppijate suurim energiangangus juuli-, märtsi-, aprillikuus. Lapse organism nõuab puhkust. On tähele pandud, et lapse kehakaal kasvab enam kui proportsionaalselt puhkuse aja pikkusega: Lobsien väidab, et 4,5 nädala puhkus toob enam kui 6 korda suurema kasu 1,5-nädalast puhkusest, s. o. 3 korda pikemad pühad — 6 korda suurem kasu organismile.

Poola kooliaasta on kindlaks määratud 20. augustist kuni 19. augustini, ta sisaldab 220 koolipäeva, 65 suvepäeva, 24 talvepäeva. I poolaasta kestab 1. aug. — 22. detsembrini; II poolaasta kestab 16. jaanuarist — 15. juunini. I veerand kestab 20. aug. — 20. okt.; II veerand — 21. okt. — 22. detsembrini; III veerand — 16. jaan. — 31. märtsini; IV veerand — 1. aprillist — 15. juunini. Jõuluvaheaeg: 23. det. — 15. jaan.; suvevaheaeg 16. juunist — 19. aug. Lisaks puhkeaegadele tuleb veel hulki kirikupühi ja umbes nädalane kevade-pühade vaheaeg.

Kokku võttes näeme, et 1932. a. reformiga on parandatud endise algkooli ebaühtlane tase, koolisüsteem on muutunud painduvamaks, kutsekoolid on välja pääsenud oma võõraslapse seisukorrast, selektsioonivõimalused on suurenenud (4., 6., 7. aasta pärast ja 4. gümn. kl. järel). Õppekooli asemele on maksma pandud elukool, mille iga osa moodustab omaette terviku haridusl. ja kasvatusl. mõttes.

Reformi praktiline läbiviimine nõuab aga veel suurt pingutust, ja õpetajate töö on äärmiselt raske suure õpilaste arvu tõttu: (1932./32. a. tuli ühe õpetaja kohta keskmiselt 59 õpilast, 1932./33. a. — 63. Tegelikult on see arv küll natuke väiksem, sest õpetajatenä pole arvesse võetud palgata töötavaid praktikante, kuna algkooliklassidena on võetud ka keskkoolide eelklassid.)

Kuid ka majanduslikkude olude parandamiseks on astutud samme, sest on oodata lähemal ajal uue maksuseaduse elluviimist hariduse heaks, millest loodetakse saada 18 000 000 zlotti aastast sissetulekut.

VENEMAALT

Nõukogude Vene õpetajate ettevalmistus.

Üheks suurimaks takistuseks üldise alghariduse läbiviimisel Nõukogude Venes on olnud õppejõudude puudus. Koolide ja õpilaste arv on kasvanud hiigla kiirusega, palju kiiremini kui uute õpetajate pealekasv. Praegu on siiski raskustest hoolimata üldine algõpetus kõigis osariikides, ka kõige mahajäänimates provintsid, läbi viidud, välja arvatud mõned Kauge Põhja (eskimode) rajoonid. Isegi need provintsid ja rahvuslikud vabariigid (näit. Taga-Kaspias, Turkestanis jm.), kus kirjaoskajate % alles mõnieteist aastat tagasi ei tõusnud üle 1, on muutunud täiesti kirjaoskajaks. Teotseb isegi suur hulk rahvuslikke keskkooli, kus õpetatakse keeltes, mis seni olid peagu täiesti unarusse jäetud.

Kommunistliku erakonna 17. ülevenemaalisel kongressil võeti haridusala korralduse kohta vastu otsus: „Teise viisaastaku jooksul teostada mitte ainult kirjaoskamatusel likvideerimine Liidu rahvaste hulgas, vaid ka puuduliku kirjaoskuse likvideerimine töötavate täiskasvanute juures, viia läbi mitte ainult üldine alghariduse kohuslikkus, vaid ka üldise polütehnilise hariduse kohuslikkus seitsmeaastase kooli ulatuses, esmajoonel küllades, kuna linnades see ülesanne üldjoontes leidis lahenduse juba esimese viisaastaku jooksul.“

Nii laiaulatusliku kava teostamise tähtsamaks eelduseks on õpetajate küllaldane ettevalmistus. Praegu on selle tase üsna madal. 1930.—33. a. jooksul astus koolipõllule 135 000 õpetajat, kelle ettevalmistus on puudulik, neist 60 000 sääraseid, kel endal pole 7-aastasegi kooli haridust. Normaalselt toimub algkooliõpetajate ettevalmistus pedagoogilistes tehnikumides, ja keskkooliõpetajate ettevalmistus pedagoogilistes institutides. Harilikult võetakse ped. tehnikumi osalise keskkooli (7-a. kooli) lõpetajaid, ped. instituutidesse täieliku keskkooli (10-a. kooli) lõpetajaid. Kui neid aga küllaldaselt ei leidu, võeti ja võetakse kohati veel praegugi ped. tehnikumidesse ka 4-kl. algkooli lõpetajaid ja ped. instituutidesse 7-a. keskkooli lõpetajaid pärast sellekohast ettevalmistuskursust. Hädaabi-nõuna tarvitatakse õpet. ettevalmistusel lühiajalisi kursusi. Kuni praeguseni kahjuks enamik õpetajaid tuleb lühiajalistelt kursustelt. 1934./35. õppeaasta alguseks oodati ped. tehnikumidest 16 000 uut algkooliõpetajat, lühiajalistelt kursustelt aga 10 000, ped. instituudid pidid andma 2260 ja lühiajalised kursused 105 000 keskkooliõpetajat.

Ped. instituutide ja tehnikumide tase on kiiresti tõusmas, mis peegeldub m. s. nende kulude kiires suurenemises.

Iga õpilase kohta tuli kulusid:

ped. tehnikumis 1931. a. 467 rbl., 1934. a. 820 rbl.,
ped. instituutis 1929. a. 503 rbl., 1933. a. 1772 rbl.

Sellest hoolimata on paljude asutiste seisukord alles võrdlemisi haletsemisväärne. Näit. kirjutatakse ametlikus aruandes Novgorodi ped. instituudi kohta: Instituudi hooned on äärmiselt korras seisukorras. Enamjagu aknaid on löödud laudadega kinni. Kooli ja ühiselumaja köetakse korratult. Õpilastel ja õpetajatel on õppetöö ajal palitud seljas ja kalossid jalas. Instituudi direktor on oma kabineti muutnud ühiselumajaks, kuna osa ühiselumaja ruume on kütmata. Katused jooksevad läbi, nii et vesi tilgub laest alla. Ruumid on mustad. Paljudel üliõpilastel pole voodipesu. Õpilased peavad ise kandma puid ühiselumaja kütmiseks. Valgustus on puudulik. Üldse valitseb asutises korralagedus. Raamatukogus raamatud seisavad hunnikus. Seinad on määrdunud. Üsna uue geograafilise kaardi teist külge on tarvitatud seinajaleheks. — Kõige selle eest tegi hariduskomissar Novgorodi ped. instituudi juhatajale Kimenile valju märkuse.

Rohkesti muret valmistab õpilaste väljalangemine poole kursuse pealt ped. tehnikumides ja instituutides. Kohati ulatub see kuni 35%, keskmiselt on aga 16,1%. Selles nähakse suurt aineliste ja vaimsete jõudude kaotamist, kuna enne lõppu instituudist väljalangenud õpilastega pole midagi peale hakata. Eriti sunnib selle vastu võitlema õpetajate puudus. Ka pedagoogilistes tehnikumides on välja langenute % suur, kohati 40—50. Hariduskomissar A. Bubnov on koolide juhatajale, kus väljalangemine on eriti suur, teinud valju hoiatuse, mõningad koguni kohalt tagandanud. Edaspidi tehakse pedagoogiliste õppeasutiste juhatajad isiklikult vastutavaiks selle eest, et õpilased, kes õppeasutisse astuvad, sealt ilma mõjuvate põhjusteta enne lõppu ei lahkus.

Kuna koolid on emakeelsed ja rahvuslikud, peab seda olema ka õpetajate ettevalmistus. Rahvuslike pedagoogiliste õppeasutiste võrk laieneb iga aastaga. Pedagoogilise keskhariduse jaoks on üle 200 rahvusliku ped. tehnikumi ja kümneid rahvuslike osakondi vene ped. tehnikumide juures. Rahvuslikud ped. tehnikumid kuni 70-nele eri rahvusele (Kauge Põhja rahvaste ja mustlasteni) moodustavad umbes 40% kogu Nõukogude Vene ped. tehnikumide arvust, ületades seega nende rahvuste proportsiooni Venemaa rahvaste üldperes.

Rahvuslike pedagoogilisi instituute on 20, s. o. 35% kõigist Vene ped. instituutidest, peale selle 9 rahvuslikku osakonda üldvene ped. instituutide juures. Nii pakutakse kõrgemat rahvuslikku pedagoogilist haridust 35 eri rahvusele.

Toimetusele saadetud kirjandus

Fr. Puksov: „Raamat ja tema sõbrad“. Elav teadus nr. 30. Eesti Kirj. Seltsi kirjastus, Tartus. Hind 1 kr.

H. Tammer, J. Taklaja, A. Elango, O. Urgart: „Eesti kroonika“. Elav teadus nr. 28. Eesti Kirj. Seltsi kirjastus. Hind 1 kr.

V. Koern: „Kaugenägemine, pilditelegraaf ja kaugekino“. Elav teadus nr. 29. Eesti Kirj. Seltsi kirjastus. Hind 1 kr.

Ed. Laaman: „Erakonnad Eestis“. Eesti Kirj. Seltsi kirjastus. Hind 1 kr.

Eino Kaila: „Mis on hing?“ Eesti Kirj. Seltsi kirjastus. Hind 1 kr.

H. Tominiķ'it. järgi E. Kokker: „Aur, tuli ja vesi“. Elav teadus nr. 35. Hind 1 kr.

W. Bragg: „Aine saladused“. E. Kirj. Seltsi kirjastus. Hind 1 kr.

A. Põdrus: „Elekter igapäevases elus“. E. Kirj. Seltsi kirjastus. Hind 1 kr.

- Fr. Tuglas: „Kriitika I“. Noor-Eesti kirjastus. Hind 3 kr.
- J. Semper: „Prantsuse vaim“. Noor-Eesti kirjastus. Hind 3 kr.
- A. Anni: „Fr. R. Kreutzwaldi „Kalevipoeg““. E. Kirj. Seltsi kirjastus. Hind 4 kr. 50 s.
- A. Luha, E. Blumfeldt ja Tammekann: „Eesti VI. Saaremaa“. E. Kirj. Seltsi kirjastus. Hind 9 kr.
- Aleksis Kivi: „Nõmmekingsepad“. E. Kirj. Seltsi kirjastus. Hind 2 kr.
- Friido Toomus: „Caesar“. E. Kirj. Seltsi kirjastus. Hind 1 kr. 50 s.
- Justa Kurfeldt: „Cervantes“. E. Kirj. Seltsi kirjastus. Hind kr. 1.50.
- Leo Anvelt: „W. E. Gladstone“. E. Kirj. Seltsi kirjastus. Hind kr. 1.50.
- A. Anni: „Soome laule“. E. Kirj. Seltsi kirjastus. Hind 3 kr.
- M. Simtman: „Everyday english I“. Kirjastus „Kool“ Tartus. Hind 65 s.
- M. Kreutzberg: „Modern english prose“. Kirj. „Kool“. Hind 75 s.
- H. G. Wells: „The thime machine“. Kirj. „Kool“. Hind 85 s.
- Daniel Defoe: „Robinson Crusoe“. Edited by H. Mutschmann. Kirjastus „Kool“. Hind 50 s.
- August Alle: „Karmid rütmid“. E. Kirjanikkude Liidu kirjastus. Hind kr. 2.80.
- Pedro Krusten: „Vasema käega“. E. Kirjanikkude Liidu kirjastus. Hind kr. 2.80.
- Hendrik Adamson: „Kolletuspäev“. E. Kirj. Liidu kirjastus. Hind 2 kr.
- August Jakobson: „Reisijad lõppjaamas“. E. Kirj. Liidu kirjastus. Hind kr. 3.20.
- Elukorraldaja. Kalender 1935. Noor-Eesti kirjastus. Hind 1 kr. 25 s.
- R. Roht: „Väikesed rändurid“. Lastejutte. Noor-Eesti kirjastus. Hind kr. 2.25.
- Jaan Vahtra: „Minu noorusmaalt“. Noor-Eesti kirjastus. Hind kr. 2.—.
- A. Parts: „Kodu ja maailm“ II. Noor-Eesti kirjastus. Hind kr. 1.—.
- K. Mihkla ja O. Parlo: „Lühijutte, mälestusi ja reisikirjeldusi“. Keskkooli III klassile ülemineku kava alusel. Noor-Eesti kirjastus. Hind kr. 1.50.
- Hugo Raudsepp: „Roosad prillid“. Komöödia 3 vaatuses. Noor-Eesti kirjastus. Hind kr. 2.—.
- Jaan Kärner: „Soodoma kroonika“. Noor-Eesti kirjastus. Hind kr. 4.50.
- J. Jaik: „Hädastvere poiste ninamees“. Noor-Eesti kirjastus. Hind kr. 2.50.
- Heinrich Heine: „Valik luuletusi“. Tõlkinud Jaan Kärner. Noor-Eesti kirjastus. Hind kr. 1.75.
- K. Laagus: „Eesti ajaloo karneval“. Laulumäng 1 vaatuses. Noor-Eesti kirjastus. Hind 75 s.
- Henrik Visnapuu: „Üle kodumäe“. Valitud luuletusi. Noor-Eesti kirjastus. Hind kr. 2.50.
- Karl Mihkla: „Eesti kirjanduse ülevaade“ III. Noor-Eesti kirjastus. Hind 2 kr.

R. Viidebaum, O. Parlo, K. Mihkla: „Eesti muinasjutte ja muistendeid“. Keskkooli III klassile ülemineku kava alusel. Noor-Eesti kirjastus. Hind 1 kr.

J. Roos: „Kirjandusteose analüüs“. Keel ja kirjandus nr. 1. K.-ü. „Looduse“ kirjastus. Hind 1 kr.

P. Hamburg jt.: „Valimik kirjandust keskkooli I klassile“. Keel ja kirjandus nr. 2. K.-ü. „Looduse“ kirjastus. Hind 2 kr.

A. Vaigla: „Valimik lühijutte“. Keel ja kirjandus nr. 3. „Looduse“ kirjastus. Hind kr. 1.20.

A. Kask jt.: „Eesti keeleõpetus ja harjutustik keskkooli I klassile“. Keel ja kirjandus nr. 4. „Looduse“ kirjastus. Hind kr. 1.25.

P. Hamburg: „Eesti uusromantika. Lüürikuid.“ Keel ja kirjandus nr. 5. „Looduse“ kirjastus. Hind 90 s.

Harald Jänes: „Matkakirjeldusi ja mälestusi“. Keel ja kirjandus nr. 6. „Looduse“ kirjastus. Hind 75 senti.

P. Hamburg: „Eesti hilisromantika. Lüürikuid.“ Keel ja kirjandus nr. 7. „Looduse“ kirjastus. Hind 75 s.

V. Alto: „Ernst Petersoni elu ja looming.“ Keel ja kirjandus nr. 9. „Looduse“ kirjastus. Hind 35 s.

H. Paukson: „Romantism välis- ja eesti kirjanduses.“ Keel ja kirjandus nr. 10. „Looduse“ kirjastus. Hind 75 s.

A. Tam m: „Juhani Aho elu ja looming.“ Keel ja kirjandus nr. 11. „Looduse“ kirjastus. Hind 60 s.

A. Aspel: „Ülevaade prantsuse kirjandusest“. Keel ja kirjandus nr. 12. „Looduse“ kirjastus. Hind kr. 1.25.

P. Hamburg: „Anna Haava lüürika.“ „Looduse“ kirjastus. Hind 50 s.

J. Adamson: „Vana aeg.“ Keskkooli I klassi kursus (V õppeaasta). „Looduse“ kirjastus. Hind kr. 1.30.

J. Adamson: „Uus aeg II“. Keskkooli IV klassi kursus. „Looduse“ kirjastus. Hind 3 kr.

J. Adamson: „Uus aeg III“. „Looduse“ kirjastus. Hind 3 kr.

J. Adamson: „Kesk-aeg“. Atlas. „Looduse“ kirjastus.

J. Kuulberg — J. Nuut: „Matemaatika kursus keskkoolile“ I. 5. õppeaasta. „Looduse“ kirjastus. Hind 1 kr.

K. Kirss, J. Port, Ed. Tasa: „Loomade ja taimede elu“. „Looduse“ kirjastus. Hind 2 kr.

M. Hunnius: „Aus Heimat und Fremde“. Saksa kirjandus koolidele. „Looduse“ kirjastus. Hind kr. 1.20.

A. Prima, F. Raska: „Köögilija-aed“. Õpperaamat täiendus-koolidele ja käsiraamat algkoolidele. Täienduskoolide Õpetajate Ühingu kirjastus. Hind kr. 1.25.

A. Kuks: „Eesti koolinoorsoo ideaalid.“ 1922. a. ankeedi andmeil. Tallinna pedagoogiumi toimetused nr. 1.

P. Põld: „Üldine kasvatusõpetus.“ Redigeerinud Juhan Tork. Tartu Akadeemilise Kooperatiivi väljaanne.

Peeter Kangro: „Sakala partisanid vabadussõjas 1918—1920.“ Sakala Partisanide Ühingu kirjastus.

Toimetuse ja talituse aadress: Tallinn, Väike Rootsikrantsi 3, kõnetr. 462-56. Tellimishind: ühes kaasandega — aastas 4,75 krooni, ilma kaasandeta — aastas kr. 4,—, poolaastas kr. 2,—, kaasanne eraldi kr. 1,50, üksiknumber 50 senti; „Õpetajate Lehe“ ja „Kasvatuse“ koos tellijaile kr. 3,50 aastas ja kr. 1,75 poolaastas.

Vastutav toimetaja: **Ernst Martinson.** Väljaandja: **Eesti Õpetajate Liit.** Eesti Ühistrükikoda, Tallinnas, Narva m. 27. 1935.

UNION

JALANÕUDE

kevaduudised tillatavad Teid
oma elegantsusega

UNION

JALANÕUDE

vorm on õige ja seepärast
nad ei rõhu jalgu

UNION

JALANÕUD

on läbimüügilt **I kohal** ja
see kõneleb nende kõrge
headusest

VALITUD

VÕIMLEMISE TUNNIKAVU

ALGKOOLIDELE

ILMUB 7. VIHUS

HSMi POOLT SOOVITATUD

TOIMETANUD: HARJUMAA KOOLIVALITSUS JA
HARJUMAA ÕPETAJATE LIIT

TEGEVTOIMETAJA: ERNST IDLA

KAASTÕULISED: Dr. PÜÜMAN

A. VESTERBLOM

HARJUM. VÕIML. ÕPET. KOM. JA
VÕIML. ÕPET. SELTSI ESINDAJAD

ILMUNUD ON:

I VIHK	HIND 30 SENTI
II "	" 40 "
III "	" 40 "
JÄRGMISTE VIHKUDE HIND à 40	"

PEALADU

K. K.-Ü. „TÕUKOOL“

V. ROOSIKRANTSI 3, TEL. 462-56
TALLINN

Toitudele hea maitse

annavad

ETK maitseained:

kaneel, kardamom, safran, vaniljesuhkur, vaniliin, nelgid, söögisooda, lauasool, äädikas, sinep, pipar, loorberilehed, võrts, kilurohi, sahhariin, kremotartar.

Müügil ühiskaupluses.

ETK maitseained on puhastatud, sorteeritud ja pakitud kontrolli all.

Perekonna rahulolu ja külaliste kiituse

kindlustavad

ETK KOHVID

ETK uba-, ubavilja- ja viljakohvid on valmistatud parematest toorainetest, ajakohaselt sisustatud kohvitehases

ETK kohv on aroomiline, maitsev ja kosutav.

Ubaviljakohv „Laevastiku“ tarvitamisega toetame rannakaitset.

Müügil ühiskaupluses.